

חידושי רבי שמואל

מסכת גיטין

סימן א

בענין המביא גט ממדינת הים והאשה עצמה מביאה גיטה ובדין אתיוהו בי תרי

מערער הכעל, וכן לענין לשמה לא כיו אלא משום חשש
ערער כמש"כ החוס' וכמשמעות לשון הש"ס (ה.),
ואפילו לפי מה דמשמע פשטות לשון רש"י (דף ב:)
לענין לשמה דהוי זה חשש ממשי, מ"מ אינו חשש גמור
מדינא דחיישין ומספקין צלמא דילמא כגט פסול, אלא
דהוי חשש רק לגבי זה שכבר יש מקום לחקנת חכמים
שחקנו לעשות צלופן שלא ישאר מקום לשום חשש. וממילא
יש לומר דהחקנה היתה בעלם מעשה הגירושין, דהיינו
שהגירושין ייעשו צלופן שיביא מסולק כל החששות
וערעורי הכעל, ואי"ז תקנה בעלמא שיאמר בפני נכתב
ובפני נחתם כגט הבא ממדינת הים, אלא דהוי דין בעלם
המעשה הגירושין שיעשה צלמית בפ"י ובפ"ג, וממילא
אין זה שייך אלא בשעת גירושין, אבל באשה המביאה
גיטה או בשליח קבלה דכבר איגרשה קודם א"ל לומר
בפני נכתב ובפני נחתם.

ובאמת הוא מפורש בסוגיא דלקמן (ה:) כהך סברא,
דפריך לר"מ משום דלא אמר בפ"י ובפ"ג יוליא
והולד ממזר, ומשני אין ר"מ לעטמיה, דאמר רב המנונא
משמיה דעולא אומר היה ר"מ כל המסנה ממטבע שטבעו
חכמים בגיטין יוליא והולד ממזר. ומבואר דהוי זה גדר
של מטבע שטבעו חכמים, דכמו שיש מטבע בעלם כגט
לכיתבי צלופן מסוים, כן יש מטבע שטבעו חכמים
בגטנית כגט דהיינו בהמעשה הגירושין שיעשה צלופן
זה, וזהו כנ"ל דהוי זה תקנה בעלם המעשה הגירושין,
שיעשה צלופן דליכא שום חששות וכמו שביארנו.

(ב) **ובבאור** הסוגיא שם דפריך לר"מ משום דלא אמר
בפני נכתב ובפני נחתם חתם יוליא והולד ממזר
ופירש"י שם ח"ל וזה גט כשר הוא ובפניו נכתב, עכ"ל.
ול"כ דמוין ידעין דבפניו נכתב הא לא אמר בשעת

(א) **מתני'** (ב:) המביא גט ממדינת הים לריך שיאמר
בפני נכתב ובפני נחתם. וברש"י ד"ה לריך,
ושליח זה הכעל עשאו שליח להולכה עכ"ל. ומשמע
דבשליח לקבלה אין לריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
וכ"כ הר"ן (ה:). והוסיף דהיינו סוגיא דלקמן (כ"ד.)
דפריך טלה דמתני' דקתני האשה עלמה מביאה את גיטה,
וצלכד שהיא לריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם, וזה
אשה מבי מטי גיטא לידה איגרשה לה, פירוש, ואמאי
לריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם [כן פרש"י והר"ן
ורוצ ראשונים], אלאמא כל שנאגרשה כבר אינה לריכה
קיום כגט, דדינא דבפני נכתב ובפני נחתם אינו אלא
בשעה שמגרשה, וממילא הוא הדין בשליח לקבלה דהואיל
ואינה מתגרשת השתא בשעת הצלח כגט שכבר נתגרשה
קודם לכן אין לריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ובעטמא
דמילתא כתב הר"ן ח"ל, דכיון דמדינא לא לריך [לומר
בפ"י ובפ"ג], אלא מפני חשש שמא יבא הכעל ויערער,
אין לחוש לערעורי אלא כשהוא נחתם בשליח הולכה,
לפי שבשעה שהגט יוליא מתחת ידו אינו גומר ומגרש
עדיין, ולפיכך חוששין שמא ימלך ויערער. אבל כל
שהוא נחתם לידה או ליד שליח קבלה, הרי בשעה שהגט
יוליא מתחת ידו גומר ומגרש. וכיון שאין לחוש שמא
יבא ויערער, הרי האשה מותרת להנשא אחר"כ שלא
נחקיים כגט, דכל היכא דליכא למוחש לערער דכעל
אין האשה לריכה לקיומו של גט, עכ"ל.

ובאמת לולא דברי הר"ן, היה אפשר לבאר אפילו בלאו
האי טעמא, דבאמת מ"ד עלמו בסתמא הרי
אין חשש זיוף, כדחזיק במביא גט בא"י שאין לריך קיום
והיינו אי משום עיגונא כחוס', או כמש"כ הר"ן (ט.).
משום דהאשה אינה ממונו של בעל, ואם כן ה"ה בחו"ל
לא חיישין לזיוף, אלא דחכמים חקנו שיאמר כדי להביל

גירושין ולא אח"כ ולכן באשה המביאה גיטה א"ל לומר בפ"ג ובפ"ד, וא"ל בזה לעטם ה"רין ובפ"ה.

ג) והנה עד הנה ביארנו סוגיית הגמ' (כד.) עפ"י שיטת רש"י ודעומיה דקושית הש"ס הוי דאמאי לריבה כלל האשה לומר בפ"ג ובפ"ה. אמנם הריב"ז"ה שם הביא פירוש אחר בגמ', דהש"ס פריך דאשה לא "מבימנא" לומר בפ"ג ובפ"ה, דהתקנת חכמים דחד נמי מהימן לא היחה אלא בשלית, אבל אשה שאינה שלית לגרש דכבר נתגרשה בשעת נתינה, לא מבימנא ויגרעכו שני עדים לקיום הגט. ועיי"ש ברעב"א שדחה פירוש זה אך באמת מצינו בזה פלוגתה הרמב"ם והראב"ד, ונבארם בזה. ויסוד הדברים הוא ברמב"ם פ"ז מגירושין הכ"ד שכתב דאשה שהביאה גיטה א"ל לומר בפ"ג ובפ"ה, והוסיף לבאר דאין חוששין למחויף "כמו שנעמיד הגט בחזקת כשר כשיביא אותו השלית עד שיערער הבעל וכו'" וכוונתו להוכיח משלית בל"י דחזין דאין לא חיישינן ליזופא במקום שלא נחקן לומר בפ"ג ובפ"ה. ובעצמה דמילתא כתב הרמב"ם ח"ל שאם נחוש לדברים אלו כך היה לנו לחוש לגט שיתן הבעל בפנינו שמה ציעלו ואח"כ נתנו לו שמה עדים פסולים וכו' או שמה שלא לשמה נכתב, וכשם שאין חוששין לזה וכו"ז אלא נעמידנו על חזקתו עד שיוודע שהוא בעל, כך לא נחוש לא לשלית ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתח"י, שאין דיני האיסורים כדיני הממונות, עכ"ל. והיינו דבממונות חיישינן למחויף ובני קיום אף בלא עוררין משא"כ בגט לא חיישינן ליזוף כל זמן שלא ערער הבעל. אלא דהא מילתא טעמא בני אמאי באמת אין דיני האיסורין כדיני הממונות, ומבו החילוק בזה.

ונראה לבאר דהגדר גבי גט דלא חיישינן ליזופא הוא דבסתמא מחזיקין דהשטר כשר ואין לנו לעורר ספיקות וחששות מעלמנו, וכמו שהאריך הרמב"ם לבאר ולהוכיח שאם נחוש לדברים אלו וכו' [ויש לעמוד באריכות דבריו ואכ"מ], אבל להוציא ממון לא סגי בזה שאין אנו מסתפקים וחוששים אלא לריך צירור גמור שהשטר כשר ולהכי צעין קיום דווקא, משא"כ לענין איסורים סגי בכך דבסתמא יש לנו להחזיקו בכשרות. וכן משמע מדברי הרב המגיד שכתב ח"ל ועוד שהרי אמרו האשה שאמרה לבעלה גירשתי נאמנת, וזו ראייה ברורה שאין האיסורין כדיני הממונות כמש"כ רבינו, עכ"ל. והנה הלח"מ משה"ש שם הקשה דהרי גם בממון מהכי חזקה כמו חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אמנם כבר ח"י באבן האל דלא מצינו דמהכי חזקה בממון אלא לענין לפעור משבועה או לבעל מינו, כדחתם דמשום האי חזקה ל"ל מינו דכופר בכל, או דמשו"מ נפטר כופר בכל משבועה, אבל

גירושין בפ"ג ובפ"ד, וע"י פני יהושע מש"כ בזה. ובפשוטו ל"ל בכוונת רש"י דמפרש כמש"כ בתוסי' ר"ד שם בפירוש ה"ל דמיירי שאומר עתה לאחר נתינת הגט, וכן משמע בר"ן. והביאור דרש"י ס"ל דאף כשהשלית אומר אח"כ ולא בשעת נתינה, ג"כ לא חסר כלום בנאמנות השלית, דאילו היה חסר בנאמנותו ס"ל לרש"י דלא הוי פריך הש"ס מדי, דכיון דחז"ל חשבו דילמא הגט מחויף ממילא גם הולד הוא ספק ממזר מדרבנן עכ"פ, וזה אינו שייך לדינא דכל המשנה ממעבד שטבעו חכמים, דהכא אפי"ג דהחשש הוא דרבנן מ"מ אם הוא באמת מחויף הריכו פסול מדאורייתא, אלא מדאורייתא לא חיישינן ליזופא אבל מדרבנן דחששו למחויף הרי חששו דילמא אין כאן גט כלל אפי"ג מדאורייתא וא"כ גם לענין כשרות הולד חיישינן הכי מדרבנן, ולא תליא זאת כלל בפלוגתא דכל המשנה ממעבד חכמים אי הוי הולד ממזר או לא ודו"ק. ומדפרכין הכא אמאי הולד ממזר ש"מ דלא חסר מידי בנאמנות השלית כשאומר אח"כ, אלא דמ"מ הרי שינה מחזקת חז"ל שתקנו לומר דוקא בשעת גירושין, ועי"ז פריך וכו' משום הכי הולד ממזר, ומשני אין, דר"מ לפעמייה דכיון ששינה ממעבד חכמים הוי הולד ממזר, [אמנם אם קיים אח"כ שפיר דמי, דכדי האי גוונא לא תקנו ויבואר בעז"ה בסימן שאל"ז].

ולהראשונים דפירשו דמיירי אפילו בלא אמר כלל בפ"ג ובפ"ה (ע"י תוסי' ר"ד בפ"ה ה"ב) י"ל דאינהו נמי מודו דהיכא דהוי חשש מחויף א"ל לחידושא דכל המשנה וכו', רק דאינהו ס"ל דאין כאן חשש מחויף כלל דהא בל"י אינו לריך לומר בפ"ג ובפ"ה, וא"כ אף בחז"ל שתקנו לומר בפ"ג ובפ"ה אין הביאור שהששו למחויף, אלא דהקנו רק להזיל מערער הבעל, אבל בסתמא כל זמן שלא ערער הבעל ליכא שום חשש יזוף וכנ"ל, וא"כ אפילו אי לא אמר כלל בפ"ג ובפ"ה אין כאן חשש מחויף רק שלא עשה כתיקון חכמים, ושינה ממעבד שטבעו בגיטין, ועי"ז פריך שפיר דאע"פ משום הכי הוי הולד ממזר. ובדעת רש"י שפירש דווקא משום דהשלית אמר אח"כ י"ל דס"ל כשיטת התוסי' (ב). שביארו בזה דלא חיישינן בארץ ישראל למחויף, דמשום שינוא הקילו זה רבנן, ולא ס"ל לרש"י דמ"מ בחוץ לארץ שתקנו לומר בפ"ג ובפ"ה לא הקילו כלל אפי"ג לענין חשש מחויף, ואוקמוה אפיקרסא דדינא, וממילא כל שלא אמר בפ"ג שפיר חיישינן למחויף, דכיון דבלא"כ לריך לומר בפ"ג ובפ"ה לא הקילו רבנן, וממילא הוי חשש גמור למחויף מדרבנן וכפ"ה, (ועי"ע להלן סי' ב' סק"ב בזה).

ועכ"פ בין לרש"י ובין לשאר הראשונים נקטינן דהוי זה חזקה בעלם משנה בגירושין שיעשה באמירה בפ"ג ובפ"ה וכך טבעו חכמים, וממילא לא שייך כ"ז אלא בשעת

בהיקר הגירושין הרי אינו צריך צוה שלוקחים ממנו את אשתו, ואין כאן הלכות טוען ונטען של צריך, וממילא דליכא צוה דין טענין, דיסוד דין וגדר טענין הוא דאין אתו יכולים להוציא ממנו ממון שלא בפניו, דאמרי דילמא אילו היה כאן היה טוען ולהכי טענין ליה השתא אכן, וכן ביתומים ולקוחות אי"ל להוציא מהם כיון שצאין מכה אחר שאילו היה כאן דילמא הו' טעין, ולהכי טענין לכו השתא אכן, משא"כ על כה טענת בעל השטר ליכא דין טענין שלא בפניו, אף דהוא עלמו אית ליה דין טענה ישירין, כיון דאינו צריך על טעם הדבר ואין כאן הוצאת ממון ממנו, וכפ"י * ומעשה י"ל דזהו כוונת הרמב"ם, דבהחלטה איירי הר"ם בהשגה דזויק ועז"כ דעיקרם דנינה בסתמא לא חייבין כלל לחזיק בכל ענין, אלא דממונות איכא דין טענין משא"כ צנע דאין דיני האיסורין כדוני הממונות. אמנם לפי"ל ליכא נפ"מ צנע בין איסורין לממונות בעיקר השג זויק דאיירי צוה הרמב"ם, אלא דממונות טעמא אחרת איכא משום דין טענין, ובסתמא פשטות דברי הר"ם לא משמע כן, וכן מדברי הר"ם מצוהר שלא פ"י כן, אלא כנ"ל דממונות לא סמכין אחרק וחיישי לזויק עד שיתקיים משא"כ צנע. וגם בדברי הר"ן היה אפשר לפרש כן.

(ד) והנה עד כאן ביארנו לשיטת הרמב"ם אכן הראב"ד צפ"כ מגירושין אי"כ השיג ע"ז. דעל מש"כ הרמב"ם שם וז"ל הוציאה בט מחתיו ואמר גירשני בעלי צוה הר"ז נאמנת ותנשא צו אי"כ שאינו מקוים כמו שביארנו, עכ"ל. כתב הראב"ד, אומר אני שיתקיים בחותמיו אי"כ שלא יאל עליו ערעור עכ"ל. ואזיל לשיטתו צפ"י מהלכות עבדים ה"ז שכתב שם הרמב"ם ח"ל כשם שהאשה עלמה מביאה גיטה וא"ל לקיומו כך העבד ששט"ש ואלא מחתה ידו א"ל לקיומו וכ"י עכ"ל. ובהשגות, אי"ל זה הדרך הי"ך על דרך לא טוב לפי דעתנו, כי הוא מפרש מה שאמר צנע אשה מבי מטא גיטה לידה איגרשה לה שא"ל לקיומו, ואי"ז הדרך נכון צענינו וכ"י והשכל מירכ שאף אם לא יערער אין להחזיר אשת איש ואיסור עבד בלא קיום הגט, אלא ודאי לריק לפרש צו דרך אחרת, עכ"ל. וביאר צנע"מ סוף פ"ז מגירושין כנ"ל דכוונת הראב"ד לר"ך לפרש פרכת הש"ס דאינה נאמנת לומר צפ"י וכפ"י ולריכזה צ"י עדים לקיומו, וכפ"י אי שצריטצ"א דדווקא שלוח מהימן ולא אחר, וכ"כ הריב"ש ס"י שפ"ה בדעת הראב"ד. ולפי"ז לכאורה ה"ה שלוח קבלה לא

להוציא ממון וי"ל דלא מהני חזקה. אלא דבסתמא אין אתו לריכין צוה לסברות חילוניות, דדברי הר"ם מפורשים הם ברמב"ם פט"ז מאישית ה"י כ"י שכתב ח"ל האשה שאמרה לבעלה גירשתי נאמנת, שאין מעשה פניה צפני בעלה, לפיכך האשה שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט ואמרה לבעלה גירשתי וכ"י חייב ליתן עיקר כתובה, אבל אינו ניתן לה התיספת עד שהביא ראיה שגירשה עכ"ל. הרי מפורש להדיא דחלק ממונות מאיסורין דלגבי נשואין נאמנת מכה חזקה דאין אשה מעשה, ואילו לגבי ממון לא סמכין אחרק זו, רק דעיקר כתובה גוצה מדין מדרש כתובה כמש"כ הר"ם שם בשם הרמב"ן, אבל נטען תוספת דה"י חוב ממון בעלמא לא מהני חזקה, ופי"ז נסתמך הרב המגיד בראייתו מהביא דהאשה שאמרה לבעלה גירשתי, דמהם חזק להדיא דחזקה מהני לדש"כ ולא להוציאת ממון (ומסתמא היה להר"ם מקור לדני מהגמ'). והביאור כנ"ל, דגדר חזקה אינו צירור גמור אלא שכתמא עלינו להחזיק כן וא"ל לחוש למילתא אחרתא, וזה לא מהני אלא לאיסורים ודש"כ ולא להוצאת ממון, וכדמצינו גבי רוב דלהוציא ממון לריק צירור גמור. ואפי"ז דמהני חזקה דאין אדם פירע חוק זמנו להוציא ממון, י"ל דהתם הו' צנע אן סכדי וצירור גמור ולא צנע סתמא בעלמא, ועוד יל"פ שם בכמה אנשי יאכ"מ, ופ"י עיקר הדין מפורש ברמב"ם ודברי הרב המגיד פשוטים, ומסתמא על הלח"מ ואכן האזל שלא הביאו דברי הרמב"ם צוה. [ולביאור זה נמלא צשיטת הרמב"ם דממון חיישי אן לזיפא אף בלא טענה, כיון דליכא צירור גמור שאינו מחזיק].

ואפשר לפרש עוד בדברי הרמב"ם וכ"י צחי מן רי"ז ה"ו שפירש כן, דהנה בראשונים מצוהר בזה דחייבין לזויק צממון דהו' זה הלכה ד"עענין" מחזיק, ולא שאנו משלמינו חוששים, אלא לריק דווקא טענת מחזיק, ובלקוחות ויתומים שאינם יודעים לטעון טענין לכו אכן, והשתא כדוני ממינית שיש תביעת ממון ואיכא טוען ונטען, שפיר שייך "עענין", דהנחבט שהוא הצע"ד יש לו זכות טענה, יממילא כשאנו לפינו טענין ליה אכן, אבל הכא צנע, אף דבעל הוא המגרש מ"י אינו צריך על הגירושין דידה, דעלם הגירושין אינם הוצאת ממון ממנו, ואי"ז ענין ממוני כלל אלא שאלה איסור ויתור של דבר שבערה, וזהו כוונת הר"ן (פ.). במש"כ דהאשה אינה ממנו של בעל וביאר הגר"י דבעל אינו צריך על האשה, והיינו לטעון הלכות טוען ונטען כיון דאי"ז ענין ממון, [דלשאר מילי יתכן דהשיב צע"ד] אף מ"מ בעל עלמו יכול לטעון מחזיק בדאיתא צנע (פ.). ערעור דבעל, כיון דהוא עושה השטר והוא בעל השטר, וזהו דין מסוים בהלכות שטרות דבעל השטר יכול "לעענין" ולערער על השטר לפוסלו מחזקה, אבל

* א"ה. בדברי רבינו כאן מבוחר דנאמנות דבעליהשטר וחי נאמנות, "טענה" וערעור, אלא דמ"מ ליכא בזה דין טענין כיון דאי"ז צע"ד על עצם הענין ואין באין להפסידו כלום. אכן להלן ס"י ה' הביא רבינו מדברי הגר"י באופן אחר דלי"ה דין טענה כלל אלא נאמנות בעלמא ע"י ש וצ"י.

דא"ל לומר צפ"י וצפ"י ולא חיישי' למזויף. ואולי סובר הראב"ד סברה מחודשת, דבשליח ל"ח לזיופה מ"ד עלמו משום דאין אדם חושא ולא לו, ולכך לא ציינן צפ"י אלא בחז"ל כדי להזיל מערעור הבעל, משא"כ בלשון עלמה חיישין למזויף ולכך גם צא"י לריבא קיום, ולפ"י בשליח קבלה יודה הראב"ד דא"ל מידו, כיון דחששא דזויף ל"ש בשליח, ול"ע צכ"ז. [וע"ע בספר בית מאיר רס"י קמ"ב ובשערי הדף מש"כ רבינו צא — ה. ה.].

(ה) **ובדברי** הרמב"ם בה"ל עבדים הנ"ל ג"כ צ"ב וזכר עמד בזה באנן הא"ל, דהרי בעד איכא נמי ממונות וא"כ ליצעי קיום לגבי הממונות, כיון דהא דלא חיישין למזויף בנט פירש הרמב"ם (צפ"י מגירושין ה"ג) משום דחלוק ממונות מאיסורים, וא"כ בעד דאיכא נמי לדיני ממונות ניצעי קיום לגבי דיני ממונות. וקצת י"ל דמאחר דא"ל קיום לגבי האיסורים הקילו רבנן גם לגבי הממונות, דלא רצו לחלק הדבר, דלגבי דיני איסור שבו יחא בן תורין ולגבי דיני הממונות יחא עבד, ול"ע. והיותר נראה בזה, דהנה ידוע הכלל שיסד הגרש"ש דאע"פ דפלגין נאמנות צפ"י דינים החלויים במעשה אחר, מ"מ היכא דכדין השני הוא בחולדה מהדין הראשון בזה לא פלגין לומר דלגבי דיני השני נקטינן דהדין הראשון הי"כ שער, אלא כיון שהיה נאמן צהדין הראשון ממילא נפשט נמי דיני הכי היולא בחולדה ממנו. והשחא יש להסתפק אי אמרינן כך כלל גם היכא דכדין הראשון היה מכה "בצירור" של חזקה או רוב, או דילמא דדוקא צ"נאמנות" אמרינן הכי, משום דנאמנות כל היכא דמאימון היו זה נאמנות מוחלטת ודאית עכ"פ לגבי דיני הראשון, דל"ש נאמנות לשיעורים, וכל נאמנות שבעולם עושה ידיעה ודאית, ולהכי מהניא נמי שיחא נפשט ממילא מכה ידיעה זו גם דיני השני, כל שהוא בחולדה ממנו וא"ל נאמנות מיוחדת עליו. אבל ברוב דגם לגבי דיני הראשון אינו צירור מוחלט, דהרי הא דמהני רוב באיסורין ולא בממונות אין הפירוש דבאיסורין כר"ז נעשה לודאי מוחלט ובעל ז"ד המיעוט, דז"א דמליאות הצירור אינה משנית צין איסורים לממונות, אלא דבאיסורים סגי לן צמדת הצירור של רוב דסמכין על ז"ד הרוב ולא חיישי' לז"ד המיעוט, ובממונות לא סגי לן צהכי וחיישי' גם לז"ד המיעוט, וא"כ בזה י"ל דלגבי החולדה היכא דלא סגי לה ברוב ל"מ מה דהיא חולדה מהדין הראשון, כיון דעכ"פ לית לן ידיעה ומדת צירור יותר מרוב אף לגבי דיני הראשון, ומדת צירור כזו לא סגיא לגבי החולדה, וא"כ לגבי החולדה חיישין

מהימן, כיון דבשעת הבאה תו אינו שליח ונשחק קיום בעדים.

אלא דשיקר דברי הראב"ד צ"ב עובא במש"כ דאין להחיר אשה איש ואיסור עבד בלא קיום, דהא חזין דצא"י אין לריך כלום ושי"מ דלא חיישין לזיופה, וכמו שזכרנו מזה הרמב"ם עלמו צפ"י מגירושין כנ"ל, ומה יענה הראב"ד לזה, [והנה ודאי דאין כוונת הראב"ד דמדאורייתא יש חשש מזויף, דכל חששות זויף דהכא אינן אלא מדרבנן דמדאורייתא כל השטרות הכי הן כמו שנחקרה עדותן צכ"ד, וכן מש"כ הרמב"ם לחלק צין איסורין לממונות הכל הוא בדרבנן, אף דיסוד הסברה והחילוק הוא דאורייתא כדמוכח מהכ"מ שהביא מההיא דהאשה שאמרה לבעלה גירשחני, מ"מ הנפ"מ כאן הוא בדרבנן, דמדאורייתא הו"ל נחקרה ואין מקום לחששות כלל]. והנה להראב"ד יש לברר בלשון ועבד המביאין גט צא"י אם לריבין קיום או לא, ומסתימת דברי הראב"ד פ"י צ דגירושין שלא חילק צין א"י לחז"ל משמע צפשוטו דגם בארץ ישראל לריבין קיום, אמנם הריב"ש ס"י שפ"ה כתב דגם להראב"ד צא"י אינם לריבין קיום. והנה להריב"ש אין מקום להקשות מכל שליח המביא גט צא"י, דהא גם בלשון ועבד גופייהו צא"י אינם לריבין קיום, והראב"ד לא מיידי אלא בחז"ל, דבזה גם שליח לריך לומר צפ"י וצפ"י, אלא דהא גופא צ"ב דמ"ש ארץ ישראל מחז"ל בלשון ועבד עלמם לענין חשש זויף.

ובפי הגרלה מדברי הריב"ש דהא דלריב"ש קיום אינו מטעם חששא דזויף מ"ד עלמו, אלא דכמו שבשליח המביא גט ממדכ"י תקנו לומר בשעת גירושין צפ"י וצפ"י כדי לסלק כל החששות וערעורי הבעל, ה"ה דתקנו עוד בכל אשה הבאה ממדכ"י שלא תנשא עד שתסלק כל החששות וערעורים, כדי שלא יחא אח"כ קנקול ע"י ערעור הבעל, אלא דבשליח הו"ל לה תקנתא בעלם מטעם הגירושין, ובאשה דהיא כבר אחר הגירושין ול"ש לעשותה מטעם בגרושין הו"ל תקנתא בעלמא שלא תנשא בלא קיום הנט, והשחא שפיר חלוק בזה א"י מחז"ל כמו לענין צפ"י וצפ"י*. אלא דלשון הראב"ד שכתב "והכחל מורה שאין להחיר אשה איש ואיסור עבד בלא קיום הגט" משמע להדיא דמשיקר דיין הוא שיש לחוש לזיופה ומשום ספיקא הוא דאין להחיר, ולא משום תקנתא בעלמא ול"ע, וגם מסתימת הראב"ד בבל' גירושין משמע דאין חילוק צין א"י לחז"ל וכנ"ל, [ודוחק לומר דכיון דליכא נפקותא לדין דצמזן הכי א"י כחז"ל משום דאין צחי דינין קבוטין כדאיתא בגמ', להכי לא חילק הראב"ד צין א"י לחז"ל], וא"כ הדק"ל דמאי שנא משליח צא"י

עיי"ש היטב — מרשימות רבינו. [ומשמע מל' רבינו שאי"ו סותר למה שנתבאר בשנים, וצ"ב — ה. ה.].

* ועיי"ש בריב"ש דס"ל שיש חילוק צין א"י לחז"ל גם לענין טענת מזויף שלא בפניו או מיתומים ולקוחות בשטרי סמון

דהכתובה היא בתולדה מההיתר נשואין ובתולדה לא פלגין, ולהכי כיון דלגז היתר נשואין נאמן ה"ע לא להחריב ממילא אית לה כתובה, ולי"א דלגזי הכתובה חיישי דההיתר נשואין אינו אמת, דכל שהוא בתולדה לא פלגין, ח"ב.

והשתא ס"ל להראב"ד דהאי כללא אינו אלא בנאמנות כגון בנאמנות של ע"א שמת בעלה, דכיון דלגזי היתר נשואין ע"א מהימן, כיון דהנאמנות מוחלטת וודאית וע"ה ידועה ודאית לפנינו, דליכא נאמנות לשיעורים, ואין חילוק בזה בין נאמנות דאורייתא לדרכן, דע"פ רבנן הימנעו כחרי, ולכן שפיר אמרי דמהכי גם לגזי חיוב כתובה, כיון דמדת נאמנות וידועה כזו מיעלת גם לענין ממון, אלא דכשמיד על הממון אין לו נאמנות כלל, אבל הכא אין לר"ך נאמנות מיוחדת לענין הממון, אלא ממילא נפשט דין הממון אחרי שידוע לנו בודאי שמוותרת ליגשא אשר בזה הלוי דין הכתובה וכשנתי. אבל בצירורים והוכחות כמו צידון דיון בחזקה שאין אשה משיא וכו', כרי גם לענין האיסורין אין לנו צירור יותר גמור מאשר לענין הממון, אלא דלענין האיסור נקטינ דמוותרת משום דסמכין אחזקה דמסתמא היא מותרת, וזה כיון דלגזי ממון לא סגי במדת צירור וידועה של חזקה ל"ש לומר בזה מדרש כתובה, כיון דסיף סוף לית לן מדת צירור הנלך לגזי ממון. וא"כ לגזי ממון חיישי דגם ההיתר נשואין אינו נכון. וזהו שהק' הראב"ד דאי גובה עיקר, בע"כ היינו משום דחזקה דהכא היא צירור גמור וכאילו גט וולא מתחת ידה, ומכני גם לגזי ממון, דמדרש כתובה ל"ש הכא, וא"כ תגבה גם החוספת. ודעת הרמב"ם ו"ל דס"ל כהאב"מ דהגויינא דכתובה תלוי בהיתר נשואין בפועל ע"י צ"ד, אפילו אי קמי שמיא גליא דהבעל חי [אך ציבור זה ל"ע וכנ"ל], אי"נ ו"ל דס"ל להר"מ דכיון דע"פ לענין ההיתר נשואין סמכין אחזקה ואיכא פס"ד דמוותרת ליגשא, ממילא אית לה כתובה, דכללא הוא בכל פסק צ"ד דלא פלגין ליה וכל דין שנפסק נעשה מוכרע לגזי כל תולדותיו, ולא איכפ"ל דהפסק של ההיתר נשואין גיפא אינו אלא דסמכין אחזקה, דמ"מ הר"מ פס"ד ואית לן דינא למיעקט הכי, ממילא נקטינ הכי אף לגזי תולדות הדין, וכיון דע"פ ידעין דהיא מיתרת להגשא בדין ממילא אית לה כתובה, (וע"פ לקמן ס"י ח"ב ג'—ד' צענין זה).

והנה צעד יש קניי איסור וקניי ממון, ואולם פשוט דקניי הממון שהוא כשירו וחמורו לא שייכי אלא אם הוא עבד לגזי האיסורים, דאם הוא ישראל גמור ומותר בזה ישראל ליכא קנין ממון, דאי"א ישראל יאה גופי קניי קנין ממון להצדק. ונמצא לפי"ז דכל עבד היוולא להרות, מלבד מה דהשטר שחרור פועל גם לגזי הממונות עצמן, הרי הממונות נפקעים גם בלא"ה, מחמת שבעל

דגם הדין הראשון אינו נכון. ולא דמי לנאמנות דבמקום שהאמינותו תורה הרי הוא נאמן לגמרי ובמקום שלא האמינותו אין בדבריו כלום, דגזי צירורים ל"ש לומר כן, ודו"ק.

והנראה דנחלקו בהקדמה זו הרמב"ם והראב"ד, דהנה כבר הוצא לעיל בסק"ג דברי הרמב"ם פט"ז מלישות הכ"ו, דהאשה שאמרה לבעלה גירשתי גובה עיקר כתובה ולא החוספת, והראב"ד שם השיג וכתב דאם אין אשה משיא פניה וכאילו גט וולא מתחת ידה, מה בין עיקר לחוספת, עיי"ש לשונו בארוכה. והנה סברת הרמב"ם מצוהרת בפשיטות כמש"כ הה"מ שם בשם הרמב"ן דעיקר כתובה גובה מדין מדרש כתובה, אבל לחוספת ליכא מדרש כתובה והו"ל כשאר דיני ממונות בעלמא, ונא סמכין אחזקה להוליא ממון ולי"א קושיית הראב"ד, דמאחר דלעיקר הדין ל"ק ליה מה בין חוספת להיתר נשואין, דשפיר ו"ל דחזקה היא כמו רוב דמהכי נדשכ"ע ולא לממון, וא"כ מאי ק"ל מעיקר כתיבה הא בזה איכא מדרש כתובה וכמש"כ הה"מ.

והנה מקור דין מדרש כתובה הוא במתני דיצמות (קט"ז) דנרישא כו פלגי ב"ש וצ"ה כמי שגשגא עפ"י ע"א המשיד שמת בעלה אי גובה כתובה או לא, ואמרו להם ב"ש והלא מספר כתיבה נלמוד שהוא כותב לה לכשתנשא לאחר תעלי מה שכתוב ליכי, וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש, והיינו דגויינא דכתובה תליא בהיתר נשואין, וכיון דמוותרת להגשא ממילא נועלת כתובה. והנה מהאב"מ ס"י ק' סק"א משמע דפירש דדין הכתובה תלוי בהיתר נשואין בפועל שצ"ד מחזירין לה להגשא, ואפי' אי כלפי שמיא גליא שהבעל חי, ולהכי אף דלגזי ממונות אין ה"ע נאמן וחיישי דהבעל חי מ"מ חיוב כתובה איכא כיון דמ"מ הרי צ"ד החירות ליגשא, [וכן מפורש במל"מ פט"ז ממלוה ולוה היו — ה.ה.] אמנם כבר תמה ע"ז המנהיג באב"מ שם דלא מסתבר כן עיי"ש, וכן הוכיח בקוב"ע (אות רל"ט) מכמה ראיות דאינו כן.

והנראה בזה כמש"כ בקוב"ע שם דודאי אי כלפי שמיא גליא דהבעל חי לית לה כתובה, דכיון דהבעל חי הרי גם האיסור להגשא, ומה שצ"ד החירות היה זה בטעות, ולא נחייב הבעל ליתן כתובה אלא"כ היא מותרת להגשא באמת, אלא דהציבור עפ"י יסוד הכ"ל, דלמאי דסברו מעיקרא דהגויינא דכתובה צא מחמת מיתת הבעל, שפיר פלגין לנאמנות ה"ע דלגזי כתובה אינו נאמן לומר שמת בעלה כמו דאינו נאמן לענין נחלה, אפי"ג דלהיתר נשואין נאמן. אבל מדרש כתובה נלמד דהגויינא דכתובה היא בשעה שמוותרת ליגשא [והיינו ההיתר האמיתי כלפי שמיא] ואין ע"ה המיתה גורם לגויינא דכתובה רק ההיתר נשואין הוא הגורם, ונמצא

דין האיסורים שבו, ומעשה להרי"מ לשיעוריה ל"ק קשיא
האבן האזל, דכיון דלגבי איסורין הרי השער בחקתה ונקטינן
דכורא ישראל גמור ממילא נקטינן נמי דפקעי קניני
הממון שבו, אפי"ג דלגבי הממונות לא מהניא חזקה
השטר, דכל שהוא בחולדה לא פלגינן. ואף דבעלמא
איכא דוכחי דאמר' איפכא דאיכא דלגבי הדין השני
אינו נאמן ממילא גם לגבי הדין הראשון אינו נאמן,
מ"מ הכא אינו כן, אלא אדרבה החזקה מועלת גם לגבי
הממונות, גם נראה דברוב ודאי שהוא כן דמועיל נמי
לגבי הדין השני, [דדוקא בנאמנות שייך לומר דכח"ג
חשיב כמי שמסיד על הדין כז' שהוא דבר שבממון וכיו"ב,
דכח"ג לא האמינתו תורה כלל, אבל בבירורים דכל
גווי מליאות הבירור קיימת אף כשהיא צאה לענין ממון
וכנ"ל, וא"כ עכ"פ לענין דין הראשון בודאי ראוי לסמוך
עליה, ואחרי שנפסק הדין הראשון נפשט ממילא גם
הדין השני ודו"ק היעב — כ"ג בכונת רבינו].

ב.

בדין אתויהו בי תרי

(ו) בגמ' (ב:) מאי צינייהו איכא צינייהו דאתויהו בי
תרי, ופירש"י משום דהם מציין לקיימו,
וצחוס' פירשו דכיון דהם מעידים שהם שלוחים ליכא
חשש מחזיקין. ובעור סי' קמ"ג הביא בשם הרמ"ה —
וכן הוצא שיעתו בשו"ע שם סי"ח — דלריק שיכיו עדי
השלוחות גם עדי מסירה, דאלי"ה איכא צד חסרון דדבר
ולא חלי דבר, דהעדות על השלוחות גרידא חשיבא חלי
דבר. ובאחרונים הקשו ממתני' דלקמן (אג:) האשה
שאמרה התקבל לי גיטי לריבה שתי כתי עדים, שנים
שאומרים בפנינו אמרה ושנים שאומרים בפנינו קבל
וקרע, הרי מבואר להדיא דא"ל דעדי השלוחות יהיו גם
עדי מסירה, ואין צד משום חלי דבר, והיינו אי כשיעת
החוס' צ"ק (ע:) דכל היכא דראי כל מה שיכולים לראות
באותה שעה הוי דבר שלם, או כמו שחילצו הרמב"ן
והריטב"א לקמן (אג:) אליבא דהר"ף (דפליג על
התוס' הכ"ל) דשלוחות לא מיקרי חלי דבר דזו עדות
שלמה היא שמעידין עליו שידו כידה, ושיכול תמיד לקבל
עבודה את הגט יעו"ש, ועכ"פ חזקן מהם דעדי מנינו
שלוחות ל"ה חלי דבר וקשה להרמ"ה. ועי' צ"ש (שם
סק"ה) מה שחירץ עפ"י החוס' דלקמן (אג:) דחלוק
שלוחות קבלה משלוחות הולכה דבשלוח לקבלה ל"ה חלי
דבר כיון דשליש נאמן וא"ל לעדי קבלה משא"כ בשלוחות
הולכה דמיידי צד הרמ"ה עו"ש, וע"פ בשו"ת הרי"ש
סי' ש"ח שעמד ג"כ צד הרמ"ה עו"ש מה שחירץ, ובעררי
שע"פ פ"ג מה שביאר בדבריו יסוד מתורש עו"ש.

(ז) אמנם באמת נראה בזה בהקדם מה דיש לתמוה
עוד על הרמ"ה, דהרי לפי"מ דביארו התוס'
ורוצ הראשונים העטם באחיובו כי תרי, משום דלא
חיישינן כלל שהבעל עלמו חזיק וכל עיקר חשש חזיק
דאולי השליח חזיק, וכיון דמעידים דהבעל מסר להם
הגט הוי זה עדות דהגט אמת ואינו מחזיק, וא"כ קשה
דאמאי הוי זה חלי דבר הא לכאורה הו"ל עדות גמורה
של קיום הגט, ומ"מ מכל קיום דלא בעינן שעדי הקיום
יהיו עדי מסירה. אכן באמת מדברי הרשב"א מוכח
ג"כ דלא חשיבו עדי קיום, דהנה לקמן (ה:) גבי שנים
שהביאו גט א"ל לומר בפ"ג ובפ"ג דמה חלי יאמרו
בפנינו גירשה מי לא מהימני, כתב הרשב"א שם ח"ל
ר"ל דכיון דעממא דאין לריבין משום הכי, שנים שהביאו
וכן קרובין זל"ז או לאיש או לאשה לריבין לומר בפ"ג
ובפ"ג, דהשתא חלי אמרו בפנינו גירשה לא מהימני.
עכ"ל. וביאור דבריו יל"פ דהנה לרש"י דהוי מעטם
דמציין לקיימו, א"כ אפי' קרובים יהיו כשרים, דשיעת
הרשב"א שם דעדי קיום כשרים אפי' קרובים לאיש
ולאשה, וזהו שכתב הרשב"א דאין הדבר כן, דכיון דמבואר
בגמ' דהעטם משום מה חלי יאמרו בפנינו גירשה, מוכח
מזה דהוי כעדים על עצם הגירושין ולא משום מציין
לקיימו, וממילא לריק שלא יהיו קרובים. [ואגב, לפי"ז
יהא מוכח מהרשב"א דעדי קיום הקרובים זל"ז נמי
כשרים וכשיעת הקלו"ה סי' מ"ו סק"ד וצמשובב שם
שנחלק בזה על הנחיה"מ שם סקט"ז דס"ל דרק בקרובים
לבע"ד כשרים עו"ש, ובאמת מלאחי כן בדבריו ירוחם
במשנים נחיש צ' חלק ח' להדיא דמאן דמכשיר קרובים
בעדי קיום מכשיר אפי' קרובים זל"ז, ותמוה שלא
הביאוהו]. אלא דהא גופא קשיא אמאי באמת לא הויא
הך עדות גופא כעדות קיום דכיון דאומרים דהבעל
שלחם ונתן להם הגט א"כ זה גופא קיום על הגט וכנ"ל,
וכן איחא באמת צריכ"ש סי' ש"ח דהוי כאלו נחקיים
בתימני, אך ברשב"א מבואר דאינו כן ול"כ העטם,
ואף דהרשב"א דו"ק זה מלשון הש"ס מ"מ תיקשי הש"ס
גופא אמאי לא הוי עדי קיום ול"כ, עכ"פ כן מבואר
ברשב"א דאתויהו בי תרי לא הוי עדי קיום וכדמוכח
מהרמ"ה.

והנה החת"ם בסוגין והמתני"א בהגהות על הרמב"ם
פ"ז מגירושין, כתבו לפרש הסוגיא מאי דאילעריך
לכך עממא דמה חלי יאמרו וכו', משום דבאמת מה
דמעידים על עצמם דהם שלוחים הוי בעלי דברים כיון
שמעידים על עצמם וזה דמהימני כאן הוא משום מציג
דהוי יכולים לומר בפנינו גירשה וזהו כוונת הש"ס דמה
חלי יאמרו וכו'. וכ"כ לשון הב"ש סי' קמ"ג סק"ז דהוי
משום מציג. ולפי"ז הוי א"ש דברי הרשב"א דכשהעדים
קרובים הא ליכא מציג. אבל עיקר סברתם לא ניחא לי

דאפי' נימא דבעלמא כשמשידים על שליחותם חשיבי צע"ד מימ הכא לא הו' צע"ד, דאע"ז בשביל קיום הגט לריבוי אנו להאמינם על תורת שליחות שלהם, הא סגי במה שמשידים דבעל מסר להם הגט ע"מ לגרש בו דמח' מוכח שאינו מזויף, ואין הגידון כאן אי אית לכו הל' דין שליח או לא, אלא הגידון הוא אם הבעל נתן להם הגט או לא וע"ז הרי אינם צע"ד כלל. וצפשו אין כוונת הגמ' מ"ד מינן, אלא דאחי לאפוקי דא"י עדות קיום רק כעדות על הגירושין עצמם, וחו' גם כוונת הרשב"א. ולפי"ז ש"ב א"ל לפרש דהרשב"א אחי לאפוקי מפירש"י, אלא דהרשב"א בא לחדש דבר זה דא"י עדות קיום רק כעדות על הגירושין. וכן יש לדיוק מלשון הרמב"ם פ"ז מגירושין ה"ד, שנים שהביאו גט וכו' שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה "אע"פ שאינו מקוי"ם שהרי שלוחו הם עדיו, שאילו אמרו השנים בפנינו נהגרשה ה"ז מגורשה "אע"פ שאין שם גט", עכ"ל ומשמע דאף השלוחים שהם עדיו אינם עושים אותו למקוים אלא שהם בעצמם משידים על הגירושין (וע"ע בבבב"ש מש"כ בדעת הרמב"ם) *.

ומעתה מבואר הרמ"ה, דשפיר הו' חזי דבר כיון דהם בעדים על הגירושין במה שמשידים שהבעל מסר להם הגט ע"מ לגרש, אשר מזה ידעוין דהגט כשר והשחא

שניתן לאשה מתגרשת בו, וחו' עדותם על הגירושין, א"כ הו' חזי דבר אם לא ישידו גם על גמר הגירושין דהיינו המסירה. ומה שמשידים גם על עיקר השליחות שהם שליחים וחו' עדות שלהם בפני, זה אינו ענין לכאן, דאין לריבוי שיעורו על כשרות הגט שאינו מזויף וזה אינו מתקיים ע"י תורת השליחות שעליהם, אלא בזה שמשידים שהבעל מסר להם גט זה ע"מ לגרש בו וזה הו' כעדות על הגירושין ולא עדות קיום וכנ"ל, וא"כ לענין העדות על כשרות הגט הו"ל חזי דבר ודויק.

אלא דכאמור עיקר הסברה ל"כ אמאי ל"ח עדיו קיום וכו' אפ"ל עפ"ד הגר"ח (בכתבים עמ' קכ"ד) והתורה גיטין בסוגין שהקשו בלתיורכו כי הרי אמאי א"ל להשיד בפני צ"ד שהבעל שלחם, ואמנם בחז"ל אהפ"ו ס"י ק"ג סק"י כחז דא"כ לריבוי להעיד בפני צ"ד, וכן מפורש בה"מ פ"ז מאישות ה"ד, אך בחו"ג כחז דלא אישחמיט ש"ס פוסק דילערכו להעיד בפני צ"ד, וחי' הגר"ח בת"ד דאפשר דהיכא תקני' מיוחדת שהקילו בזה, ולפי"ז י"ל ביישוב דברי הרשב"א דתורת עדות קיום לא הקילו חכמים כיון דכל קיום בעלמא לריבוי בפני צ"ד, ורק דכיון שהם עדים על ע"מ הגירושין בזה הקילו דלא ניכשי צ"ד, ואכתי ל"ע. (וע"ע להלן ס"י ג' בלרכ"ב כ"ז).

סימן ב

עוד בגדר תקנת בפני נכתב ובפני נחתם ובענין יתקיים בחותמו

בחותמו, היינו דאם נתקיים אינו פסול אבל לבתחילה אם אפשר ל"ך לחזור וליתנו לה בפני עדים, וכמש"כ הרמב"ם לעיל פ"ג הע"ז בכל שליח דאם נתן כינו לבינה דלכתחילה היכא דאפשר יחזור ויתנו לה בפני שנים, והעצם כדפי' שם המ"מ דאף דקוי"ל דסגי בעדי חתימה מ"מ בשליח חשש הרמב"ם לבתחילה לשיעת הגלויות דכתיב דווקא עדי מסירה מדרבנן עיי"ש, וא"כ יל"ש דה"ה בסיפא בנתנו לה בפני שנים ולא אמר צפ"י וצפ"י דלכתחילה ל"ך לחזור וליתנו לה לאחר הקיום וכדמשמע בה"מ. אך ל"כ מנין להרמב"ם דין זה, דבעלמא צרישא לפני נתנו לה כינו לבינה כחז בה"מ העצם משום דחייש לשיעת הגלויות אבל בסיפא מהב"מ דליכשי נתינה חדשה. (ב) והנראה בזה דהנה בסוגיא דלקמן (כ:) דפליגי ר"מ ורבנן בלא אמר צפ"י וצפ"י דל"מ

(א) **כתב** הרמב"ם צפ"י מגירושין ה"ז חז"ל שליח שהביאו גט מחז"ל ונתנו לה כינו לבינה אי שנתנו לה בפני שנים ולא אמר לה צפ"י וצפ"י, אע"פ שנשאלת נעלי הימנה וחזור ונתנו לה בפני שנים ואומר בפניהם צפ"י וצפ"י, ואם לא נעלו ממנה ה"ז פסול עד שיתקיים בחותמו, עכ"ל. ומשמע דאם נתקיים בחותמו א"ל ליעלו ממנה, וכ"מ לשון הגמ' (ה). דקדוים חותמו סגי, ובה"מ שם כחז חז"ל נתנו לה ולא הספיק לומר צפ"י וצפ"י עד שנשחתק, ה"ז יתקיים בחותמו ואח"כ ינתן לה עכ"ל, ומשמע להדיא דאע"ג דכבר ניתן לה ל"ך לחזור וליתנו אחר הקיום, וקשה דבהלכה הקודמת משמע דקדוים חותמו א"ל לחזור וליתנו לה. **וצ"ל** כמש"כ המל"מ שם (ה"ז) אדינא דנתנו לה כינו לבינה דמש"כ הרמב"ם ה"ז פסול עד שיתקיים

להוכחה של העדי חתימה, כה"ג אין התקנה שבפ"ג ובפ"ד, עיי"ש היטב, אבל עיי' בב"י בטור שם דהרמב"ם ס"ל דאפי' אם הבעל מצרער א"צ קיום וכפשוטו דברי הרמב"ם. — מרשימות רבינו.

* ועיי"ש היטב, ולדבריו כתב דבאמת אם יבא הבעל ויצרער יצטרכו להעיד בפני ב"ד, ולפי"ז כוונת הרמב"ם שאין הבעל יכול לערער היינו שיעידו אח"כ בפני ב"ד, אלא דכה"ג שא"צ

חיישי' למזויף, דאשה לאו ממנו דבעל הוא, ולא ליל דהביאור הוא דאשי' דסיבת התקנה בחוץ היה כדי להליל מעשרו דבעל, מ"מ השתא דחקנו לומר בפ"ג ובפ"ד ולבאר שאינו מזויף אי"ז רק תקנה לעשות ע"ה בעלמא שלא יהא ערשור דבעל, אלא התקנה שצריך "לבד" שאינו מזויף, וכל שלא בירר חיישין באמת למזויף, דכ"ז מונח בתקנה שהגב עשון בירור וכל זמן שלא בירר איכא חשש זיוף. ודו"ק.

ג) ובמש"נ בשיטת רש"י והר"ן דחששות דרבנן לא תלין בפלוגתא דכל המשנה וכו', מצינו כע"ז עוד בשיטת רב האי גאון (הוצא ברא"ש לקמן פ"ט ס"ז) שכתב בהשגחה דכל פסולין דרבנן אם נשאת לא תלא, והוכיח כן מהסוגיא (ה). דלרבה אחר שלמדו פסול משום שמה יחזור הדבר לקלקולו ואם נשאת לא תלא, וכי"ט משום דלא היו אלא פסול דרבנן. והקשו עליו דהא מוכח בתם איפכא, דהרי קודם שלמדו אפי' אם נשאת תלא אשי' דג"ז רק מדרבנן דמדאורייתא אי"ז לומר בפ"ג ובפ"ד, ובפ"ג דרק לאחר שלמדו כיון דאינו אלא משום גזירה שלא יחזור לקלקולו הקילו שלא תלא, אבל בשאר פסולין דרבנן תלא. ונראה לתרץ בפשטות דה"ל ס"ל כמשכ"ל בשיטת רש"י והר"ן דכל קיום איכא חשש גמור דמזויף, וי"ה לענין לשמה דאף אם עיקר התקנה אינה אלא משום ערשור דבעל מ"מ אחר שחקנו לומר בפ"ג ובפ"ד מונח בתקנה דכ"ז שלא אמר חיישי' באמת שלא נכתב לשמה, ובזה ודאי תלא, דאף דאינו אלא חשש דרבנן מ"מ כיון דחששו שמה פסול מדאורייתא שפיר תלא, וכעין סברת רש"י והר"ן לענין ממזרות, משא"כ אחר שלמדו דליכא כלל חשש פסול דאורייתא אלא רק הפסול דרבנן ששינה ממעט הכהונה בזה אמרי' לא תלא, ולא ס"ל לר"ב הסברא הכ"ל דכיון שאינו אלא משום גזירה הקילו יותר, ולכך הוכיח שפיר מכאן לשאר פסולין דרבנן, ודו"ק.

ד) היוצא מדבריו דשיטת רש"י והר"ן דבאמת גם לאחר נתינה אינה ליה להשליל נאמנות לומר בפ"ג ובפ"ד אלא דחכמים חקנו שיאמר דווקא בשעת גירושין דכך היה מעט חכמים שיביאו הגירושין שם בירור שאינו מזויף. אולם הריב"ש לא כתב כן, דהנה בשו"ע ס"י קמ"ז ס"ז הוצא כך דינא דאם לא אמרו בשעת נתינה צריך לחזור וליתנו ולומר בפ"ג ובפ"ד, ובס"ח שם הוסיף (ומקורו מהריב"ש) דאם לא אמר השליל בפ"ג ובפ"ד עד שמת דבעל אין לו תקנה עד שיתקיים עיי"ש, ובפשוטו היה מראה הטעם בזה משום דלאחר מיתה אי"א עוד לגרש והרי הא דמכני לחזור וליתנו זה כי"ט משום דהוי זה מעשה גירושין מחודש, דאף דלרבנן

יולא וכולד ממזר, ולרבנן אין כולד ממזר, ופריך לר"מ משום דלא אמר בפ"ג ובפ"ד יולא וכולד ממזר, ומשני אין ר"מ לטעמיה דס"ל כל המשנה ממעטע שטעמו חכמים בניטין יולא וכולד ממזר, וברש"י שם ד"ה משום דלא אמר, וזה גט כשר הוא ובפניו נכתב עכ"ל, וי"ז דמנין ידעין דבפניו נכתב, וביארנו בסימן הקודם (סק"ג) דמיידי דאמר לאחר נתינה בפ"ג ובפ"ד וכ"כ הר"ן בטעמא דרבנן דאין כולד ממזר דכ"ט משום דאמר אח"כ. ומבואר מדברי רש"י והר"ן דגם לאחר נתינה יש לשליל נאמנות לומר בפ"ג ובפ"ד, דאליה מאי מהני חמירתו אח"כ, ועוד מוכח מדבריהם דאי לאו דאמר אח"כ לא הוה פריך מידו לר"מ, וכי"ט טעמא דס"ל דכיון דרבנן חששו למזויף, ממילא מהניא כך חששא אף לענין דכולד ממזר, דאי מזויף הוא הרי הוא פסול מדאורייתא ואינו גט כלל וממילא גם כולד ממזר, וא"ל בזה לדינא דכל המשנה ממעטע וכו', רק דכיון דמיידי באמר השליל אח"כ ע"ז פריך דכ"כ הא ליכא חשש מזויף דהא השליל נאמן גם אח"כ, ורק שלא עשה כתיקון חכמים לומר דווקא בשעת גירושין, וכי משו"ה כולד ממזר, ומשני אין מדשינה ממעטע שטעמו חכמים, דכ"ט דחכמים חקנו שהיה נתינת הגט עם בירור של בפ"ג ובפ"ד באופן שיכא הסולק כל החששות וערשורי דבעל, וכיון דשינה ממעטע שלהם כולד ממזר, ובש"כ כ"ז בסימן הקודם. וכן מבואר ברעביא (ה). דהוי פסול בהנתינה, עיי"ש שלמד מכאן דאף כשהיה נתינה פסולה אפי"ה לא נפסל הגט ואפשר לחזור וליתנו, ומבואר כמש"כ דהשינוי במעטע הוא במעשה בהנתינה שלא נעשה כתיקון חכמים.

אמנם יש מהרמשינים (תור"ד בפ"ה ה.) דס"ל דאפי' לא אמר כלל גמי פריך דלא ליבוי כולד ממזר, ועעמייכו אפ"ל בשני פנים, או דס"ל דאף בחששא אמרי' דכיון דכל חששא דזיוף אינו אלא מדרבנן לא חששו עד כדי לפסול את הולד, ותליא גמי בפלוגתא דהמשנה ממעטע שטעמו חכמים, [ר"ל דיסוד הפלוגתא היה אם העמידו רבנן חקתם אף לענין כשרות הולד, או דבזה חוקמה דאורייתא, וזה שייך גם בחששות ודו"ק — ה.ה.], אי' דליתנו גמי מודו דחשש זיוף מדרבנן עישה גם כולד ממזר ובסברא הכ"ל, אלא דס"ל דהכא ליכא חשש זיוף כלל, דהא בא"י אפ"ל בפ"ג ובפ"ד, ורק דבחול' חקנו רבנן להליל מערשור דבעל, וא"כ הוי זה רק משנה ממעטע חכמים ומשו"ה הולדו לטעמא דכל המשנה וכו', אמנם רש"י י"ל דס"ל בשיטת החוס' (ב). דטעמא דלא חיישי' לזיוף בא"י אינו אלא דמשום שינוא אקילו זה רבנן, וא"כ י"ל דבחול' דללא"ה חקנו לומר בפ"ג ובפ"ד, ואוקמוז אעיקר דינא דחיישין למזויף, ושפיר הוי כולד ממזר. אך בשיטת הר"ן אי"א לפרש כן, דהרי הר"ן (ט). ס"ל דנגע אשה מעיקרא דינא הוא דלא

ובחוס' (ה. ד"ה כשניסת) מבואר דאפי' לרי"מ מהני קיום אח"כ ולי"צ אח"כ, ובאמת דבזה ר"מ ורבנן שוין דגם לרבנן הוי זה מעבד בהנתינה ונתינתו פסולה אלא דליה ממזר בזהכי. ולי"ל בפשטות דכשיש קיום לא הוי תקני'ת כלל, דרק בנע שאינו מקוים תקנו לומר בפ"י ובפני"ח ועשו דרך יחיה מעבד הגירושין, אבל בנע מקוים כיון דקיום מהני בכל השטרות ולא הוצקנו לתקני'ת בזה לא תקנו כלום ולהכי מהני קיום אף לאחר נתינת הנע. ולפ"י נמלא דכשיש קיום אין הקיום עלמו מכשיר ומקוים את הנתינה כמו שלית שאומר בפ"י ובפני"ת, אלא, דכשיש קיום אי"ל להכשיר את הנתינה דהיא בעלמא דכשרה, ואמנם עכ"פ לרי"ק את הקיום להכשיר הנתינה כיון דכל"ז חסר בעלם הגירושין, דכל זמן שאינו מקוים איכא תקנה'ת דהגירושין בעלמא אינם כשרים בלא אמירה בפ"י ובפני"ת, ולי"ד לשאר נע שאינו מקוים בלא מיהסר אלא צירור וגילוי המליאות שאינו מזויף ודו"ק.

(ו) והנה בעלמא בעדים לקוימי דבעינן שיראו את מעשה הקדושין יש לחקור אי בעינן שידעו העדים דהתמרה שקדש זה שרי"פ צמדי, כיון דאם אינה שרי"פ אינה מקודשת, או דלמא דהעדים אי"ל רק לראות את המעשה קדושין עלמו, ואם האמת שזה שרי"פ הרי ראו מעשה קדושין ועל צ"ד מוטל לברר אם אכן היה שרי"פ או לא, וכה"י יש להסתפק לענין זרק בחזרה ולא ידעו העדים שזה חזרה. ובפשוטו נראה וכן נקטו האחרונים דהעדים אי"ל אלא לראות המעשה קדושין עלמו כמות שהוא, אבל אי"ל לידע בדברים שגורמים לקידושין, דכיון דעל הצד שזה שרי"פ הרי ראו כאן מעשה קדושין, שפיר חשיבי עדים לקוימי, דאין חסר כאן אלא הצירור וזה אינו ענין להעדים אלא לצ"ד דהם לריכים לברר אם היא מקודשת או לא אבל העדים אי"ל אלא לראות המעשה כמות שהוא. ואף דהנזכ"י (מהדו"ת אה"ע"י סי' ע"ז) דיוק ממש"כ הרמב"ם בפ"ה מלישות הל"ז, המקדש את האשה בגזל וכו' אם נתייאשו הבעלים "ונודע" שקנה אותו דבר ביא"ש ה"ז מקודשת, ומשמע דבעינן שהעדי קיים ידעו שנתיאשו הבעלים עיי"ש. אבל שאר האחרונים חלקי עליו וכתבו דאין העדים לריכים לידע ד"ז כיון דאינו חלק ממעשה הקדושין וכשנ"ת. (וכן יש להוכיח מלקמן (יט) לענין קריאת הנע דמבואר שם בראשונים דביעבד כשר אף בלא קריאה עיי"ש) *.

ואולם כ"ז אינו אלא בדברים שהסכים רק צירור המליאות, אבל הכא דהשלית לרי"ק לומר בפ"י ובפני"ת נראה דלרי"ק שהעדי קיים ישמעו גם אמירתו, כיון דהוה חלק ממעבד הגירושין וכמו שלריכים לראות הנתינה עלמה

אפי' אי לא אמר בפ"י מגורשת בנתינה קמייחא דהא אין כוולד ממזר, היינו משום דלנצי ממזרות לא בעמידו דצריכה'ת והשניק לנצי זה כמאן דליחא לתקנה'ת כלל, אבל לנצי התנשא לכתחלה או לנצי אס נשאת לא תלא "פסל"ה לנתינה קמייחא וחשיבא נתינה בתרייתא למעשה גירושין מחודש לנצי זה עכ"פ, ולהכי אס מת הבעל דלי"ש עוד לגרש אין תקנה עד שיחקוים בחותמו. אמנם הריב"ש (סי' מ"ג, והובא בנאה"ג שם) כתב בעמם משום דלאחר מיתה בעל השליחות וכיון שאינו שליח אי"ל לומר בפ"י ובפ"י דרק לשלית הימנעו רבנן. ולי"ב למה הוצרך לזה, הא אפי' הוי נאמן נמי לי"מ דלאחר מיתה אי"ל לגרש עוד. עוד כתב הריב"ש (סי' שפ"ה) — והובא בקצרה בציאור הגר"א סי' קמ"ב סק"ז — בסוגיא דלקמן (כד). דפריך אשה מבי מעא גיטא לידה איגרשה לה, דהראב"ד מפרש לה דמשו"ה אינה "נאמנה" לומר בפ"י ובפ"י (ודלא כרש"י והרמב"ם דאינה לריכה, ע"י סי' הקודם סק"ג—ד) והעמם משום דכיון דכבר נהגרשה הוי בשלית לאחר נתינה דאינו נאמן לומר בפ"י ובפני"ת דהו לאו שליח הוא. ונראה מבואר מהריב"ש דס"ל דשיקר התקני'ת לא היה דווקא בשעת גירושין, ואילו היה נאמן לאחר גירושין שפיר הוי מהני והוי מתכשרה הנתינה למפרע ולא היה לרי"ק ליעלו הימנעו, אלא בעמם דלי"ל דווקא בשעת גירושין משום דאח"כ שוב אינו שליח ואינו נאמן דרק לשלית הימנעו רבנן, ומשו"ה לרי"ק נתינה חדשה. ושי"ק למעבד נתינה חדשה כיון דנתינה ראשונה בעלה ונפסלה מאחר דאינו נאמן לומר עתה בפ"י ולהכשירה. וכ"ת אי"ב לאחר שיאמר בפ"י ובפני"ת בנתינה בתרייתא שוב הוכשרה למפרע נתינה קמייחא דהא אי"ל אמירה בשעת גירושין דווקא, וכיון דעכ"פ עתה הימנעו כשיאמר בפ"י ובפני"ת שפיר מגורשת בנתינה קמייחא, זה אינו דאם נכשיר לנתינה קמייחא שוב לא יהא נאמן עתה, דהוי לאחר גירושין ולהכי צע"כ בעלה נתינה קמייחא ונתינה בתרייתא הוי מעשה גירושין חדש. עכ"פ מבואר מדברי הריב"ש דהמעבד שטבעו חכמים ל"ה דווקא בשעת נתינה שהיא הנתינה עלמה בצופן שמסולק כל ההשפוז וערעורים, אלא המעבד הוי דבעינן עכ"פ שהיה אמירה בפ"י ובפני"ת ואף לאחר זמן הוי מהני להכשיר הנתינה למפרע אלא דאח"כ אינו נאמן, וזהו בלא כשנ"ת בשיעת רש"י ובר"ן.

(ה) והנה עליו לבאר אמאי מהני קיום חותמו לאחר נתינה, ובשלמא להריב"ש דהא דבעינן שיאמר בשעת גירושין דווקא הוא משום דאח"כ אינו נאמן אי"ש דבקיום גמור הרי מהני גם לאחר נתינה, אבל לרש"י ובר"ן דשיקר התקני'ת היחא לומר בשעת גירושין דווקא אי"ב ה"ה בקיום ניכסי לכאורה דליהוי מבורר בשעת הגירושין,

* וע"פ בענין זה בס' זכרון שמואל סי' מ"ט ענף ב'.

כמו"כ לריכוס לרלות כל מעבד הנתינה וכל"ז חסר בעדים לקומי, אמנם היכא דליכא קיום הרי מתבאר שכתב"ג ליכא מעבד שטבעו חכמים, והגירושין נכנס כשרים הם, וא"כ למאורח אין העדים לריכוס לרלות את הקיום, אכן בדעת הרמב"ם י"ל דגם כזה לריכוס העדים לקיומא לידע, ולא מציעא לשיטת הריב"ש דלדודיה י"ל דהקיום הוא ממע מקביל את הגירושין דהמעבד חכמים היה שיהא בירור שליט מחזיק או ע"י אמירת כפי"ג ובפנייה של השליט או ע"י קיום, אלא דא"ל להיות בשעת גירושין דווקא ומהני להכשיר הנתינה למפרע וכמכ"ג, א"כ ודאי י"ל דלריכוס העדים לידע שיהא מקיים כיון דהוי הכשר הגירושין, ואשי"ג דא"ל להיות בעיקר הנתינה, אלא דאפי"ה אי נימא דכשיש קיום הגירושין כשרים מזה עומד דה"ג לא תקון רבנן, וכמכ"ג לשיטת רש"י והר"ן, מי"מ י"ל דכיון דכלל הקיום אין הגירושין כתיקונם אפי"ה אי כלפי שמיא גליא דהגע כשר ואיני מחזיק, א"כ אי"ז בירור המליחות גרידא, אלא נחשב זה כחלק מהכשר הגירושין ולריכוס העדים לידע שיהא מקיים כיון דכל"ז הוי גירושין פסולים, ואין כאן ראיות גירושין כ"ז שאין יודעים מהקיום, ודו"ק.

ולפי"ז א"ש משי"ב הרמב"ם דלריך לחזר וליתן אף בנתיקים הגט, דכיון דבשעת נתינת הגט ל"ה קיום הרי חסר בעדים לקומי על עולם הנתינה אפי"ה אי לבסוף היה קיום. [ואפילו היה הקיום בפני אותם העדים עומד אפשר דלא מהני כיון דבשעתו לא ראו גירושין כמעבד חכמים — אחר השעור]. אלא דמי"מ היינו רק לבתחילה, אבל בדיעבד הרי להרמב"ם בני בעדי חתימה וא"ל עדי מסירה כלל ולהכי בדיעבד כשר אף אם לא חזר ונתנו לה אחר הקיום, והי"ל ממע דינא דהמליט הנ"ל (סק"ח) דלגבי עדות לקיומא הרי"ן כמי שנתנו לה בית לבינה, ודו"ק. [ולגבי העדות לקיומא של העדי חתימה ליכא הסדון במה שאינם יודעים מהקיום של אחי"ב, אף שצ"ד לריכוס אחי"ב לקיום וכל"ז הגירושין פסולים כדלעיל, דעדי החתימה עומד כיון שהם יודעים האמת ומצימנים לקיום את הגט אם ישאלי מהם, הרי"ן דלאו גירושין נמורים ודו"ק — אחר השעור].

(ז) ובמרדכי כאן סי' שבי"ב כתב וי"ל לומר הרי"ם מקומו דאף לאחר זמן מרובה אם ימלא עדי המסירה ויכל לומר כפי"ג ובפנייה, אבל לא בפני עדים אחרים שלא מן המסירה, והי"ל חזי עדות והכא שמאריך ליעול וכו' לפי שלא מלא עדי המסירה, עכ"ל. ומבאר דס"ל דיכול השליט לומר כפי"ג ובפנייה גם אחר הגירושין ולא חסר בנאמנות ולא במעבד שטבעו חכמים, ר"ת דהוי חזי דבר היכא דלא אומר בפני עדי המסירה,

עדות המסירה כפי"ג ועדות הכפי"ג כפי"ג הוי חזי דבר. ובפשוטו הכוונה דיהסר לה אחי"ב עדות לגרורי שאמר השליט כפי"ג, אולם אי"כ ד"ז חזי בשיטת הראשונים לגבי חזי דבר, דלכתוב"ג צ"ק (ט) דס"ל דהיכא שראו העדים כל מה שיכולים לרלות חשיב דבר שלם, ה"ה הכא הוי דבר שלם, ואפי"ה נימא דיסבור כהרי"ף שם, נמי מוקשה הכא ואכמ"ל, [פי' דגם להרי"ף הו"ל איכא נפי"מ לגבי דאורייתא, כיון דמלאורייתא הו"ל מגורשת — כ.ה.]. אכן לדברינו א"ש דהנה הגרש"ש בשערי (שע"ז פי"ז) חקר בעדות לקומי שראו כל מה שיכולים לרלות אי חשיב דבר שלם לשיטת החכם כמו בשאר עדויות, או דבזה לכי"ע לא מהני, ויש"ש שהביא מהפסחי חשבה בלח"ע"ו סי' י' דאין חילוק בין עדות לקומי לשאר עדות דלכתוב"ג גם בעדות לקומי כה"ג הוי דבר שלם, אך הגרש"ש כתב דבעדות לקיומא כל שלא ראו כל המעשה קדושן חשיב חזי דבר בכל ענין לכי"ע. ולפי"ז מבואר שפיר שיטת הרי"ם מקומו, דאי לא אומר כפי"ג ובפנייה בפני העדי מסירה הוי חזי דבר לכי"ע מזה העדות לקיומא, כיון דמתבאר לעיל דלריך עדות לקיומא גם על אמירת כפי"ג ובפנייה מאחר דהוי חלק ממעבד הגירושין, ואשי"ג דלהרי"ם מקומו מהני אמירתו גם אחר הנתינה היינו משום דכך היה המעבד שטבעו חכמים דא"ל שילמד דווקא בשעת גירושין רק יוכל לומר אחי"ב ומכשיר הנתינה למפרע, וכשנתיב בדעת הריב"ש לענין קיום, אבל עכ"פ הוי זה ממעבד הגירושין ולריך עדות לקיומא גם ע"י. ומי"מ מהני מה שאומר אחי"ב בפניהם אף דבשעת נתינה לא ראו את הכפי"ג, דס"ל להרי"ם מקומו דכמו דעיקר המעבד היה דיכול לומר גם אחר נתינה, כמ"כ מהני העדות לקיומא שאח"כ, אך עכ"פ לריך אותן העדים דא"כ הוי חזי דבר לכי"ע וכמשי"ב הגרש"ש ודו"ק.

(ח) ובעיקר דברי הרמב"ם הנ"ל יש ליישב באופן אחר קצת, דהנה מוכח בראשונים דכל שטר כשהלוי טוען מחזיק אינו שטר כלל וכדאמרינן בעלמא האי שטרא הספא בעלמא הוא. וי"ל עוד דלאו דווקא היכא דטוען מחזיק אלא הי"ה היכא דלא טוען רק שיש עליו חשש מחזיק נמי אינו שטר בתורת ודאי, וכן משמע מכתב הראשונים (ואף שמהרש"א לקמן לי"מ כ"ז * אך ברמב"ם עכ"פ אפ"ל כן), והענין כזה דמכוח השטר הוא דהוי כמי שנחקרה עדותו בנ"ד, דהיינו שעדותו והגדתו מבוצרת, וכל דליכא השקות וספיקות באמירת השטר בעל הנחקרה וממילא אינו שטר כלל אפי"ה אי כלפי שמיא גליא דהשטר כשר. ומה"ע צה"ל"ה ה"ה שוכר והמלווה טוען מחזיק משמע בראשונים דלריך קיום, וכלל קיום גבי המלווה עם השטר שצ"ד, [וע"ע פסחי

* אי"ה יצ"ח עוד משי"ב רבינו לקמן סי' י' סק"ד וצ"ע.

תשובה תי"מ ס"י ס"ה סק"ע נגזי מלא שובר שהוציא שתי דעות אם גזיזים בהשערה. — ה.ה.], ולכאורה אמאי, הא מ"מ מידי ספיקא לא נפקא והמשי"ב, אע"כ כיון דאיכא חשש מזויף על השובר בעל השובר לגמרי בתורת ודאי ולכדי שפיר גבי המלוה בשטר שבידו (וע"כ צ"ח להלן ס"י ה' ס"ק ג' ד'). ולפי"ז ה"ה צ"ח אי איכא חשש מזויף על הגט הריכו בעל בתורת ודאי, ונמלא דהקיום הוא המקיים את השטר, דכלל הבירור לפנינו אינו גט בתורת ודאי אפי' אי כלפי שמיא גילוי דאינו מזויף, ולזה לריכז העדים לקיומי נרצות גם דהגט מקיים כיון דכל"ז אינו גט כלל, ול"ד למקדש בהמרה דשפיר ראו תמרה דשויה פרושה אלא שאינם יודעים מה

דהתם הוא רק לברורי, משא"כ הכא כלל הקיום אינו גט בתורת ודאי, ונמלא שכ"ז שלא ראו גט המקיים אי"ז ראיות גט ומוחסרה בעלם הראיה ולא בידיעה גרידא, ודו"ק. ואע"ג דהרמב"ם (ספ"ז מגירושין) ס"ל דבגט מעיקר הדין לא חיישי למזויף דאין דיני האיסורים בדוני הממונית, ודלא בהתוס' שפי' משום שינוא, מ"מ כבר כתבנו לעיל בשיטת הר"ן דלאחר שחקנו לומר כפי"ג ובפ"ח ה"ה מונה בתקנה שכ"ז שלא אמר איכא חשש מזויף, יאפשר שגם הרמב"ם יסבור כן ומשי"ב כתב הרמב"ם דלכתחילה לריך לחזור וליתנו לה כיון דבנתיבות קמייתא חסר בעדות נקומא, אמנם צדיעבד שפיר דמי כיון דסני בעדי חתימה וכדלעיל.

סימן ג

בענין אתיוהו בי תרי

ובדין אחד אומר בפנ"כ ואחד אומר בפנ"ח

א) בגמ' (ב) מאי בנייהו איכא בנייהו דאתיוהו בי תרי ונתוס' ד"ה דאתיוהו וז"ל פ"ה וכו' ומפרש ריב"ז דאתיוהו בי תרי ואמרי שהבעל שלחם דתו לא מהיימן לומר לא בנתיבות דהכי אמרי' לקמן וכו' ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהיימני ולכא"ל ל"ח שאלו ההתוס' צמדי עדים פסילים וכו' דאינו חסוד להכשילה, עכ"ל.

וקשיא לי עובא לפי התוס', דלקמן ברפ"ב (טו.) איתא במתני' אחד אומר בפנ"כ ואחד אומר בפנ"ח פסיל, ובגמ' (ע"ז.) קאמר טלה ח"ר שמואל בר יחודה ארי' לא שני אלא שאין הגט יולא מתחיי שניהם, אבל גט יולא מתחיי שניהם בשה, אלא לא קסבר שנים שהצילו גט ממדכאי ח"ל שיאמרי בפנינו נכתב וצפנינו נחתם, ונתוס' שם ד"ה אבל, כתבי דלאו דווקא שניהם שלוחים, אלא ה"ה אם הא' שליח והשני מעיד שצפנינו נתן הבעל את הגט להצירו להוליד לאשתו נמי כשר לרבא, דהרי יש כאן שני עדים שהבעל עשה שליח, וצודאי הגט כשר דהרי אין הבעל חסוד להכשילה. והנה צ"ח יולא מתחיי אחד מהם דפסיל משמע צפנטיא דהיינו צין שהאומר בפנ"כ הוא השליח וצין שהאומר בפנ"ח הוא השליח, וכן מפירש ברפ"ב ימארי שם. והשתא כשהגט יולא מתחיי של האומר בפני נכתב אמאי ל"ה כשני עדים על קיום הגט, דהרי האומר בפנ"ח מקיים את הגט והשליח האומר בפנ"כ ג"כ מקיים את הגט דכיוון שאומר דעשהו הבעל שליח הר"ז עדות קיום מאחר דאין הבעל חסוד להכשילה, וכן מצויר בריב"ש (ס"י ש"ה) דאתיוהו בי תרי הוא בנתיבות בנתיבות, והיינו דהעדות על השליחות

הביד בעדות קיים כיון דל"ה שהבעל חייף וכל החשש ה"ה שאלו חייפי השליח והרי מעידין שאלו מיד הבעל, יא"כ כשאחד אומר בפנ"ח והשני מעיד על השליחות הרי יש כאן צי עדים על קיום הגט, והיא קשיא עלמה. שו"מ שהקשה כן בחז"ל ס"י ק"ג סק"ל.

ובדרך אחרת יל"ה"ק דך קשיא, דהרי מצויר בתוס' דאף אם הא' שליח והשני מעיד עליו דכוח שליח נמי שפיר דמי, כיון דאיכא צי עדים על השליחות, יא"כ ה"א ליהוי כשני עדים על השליחות, דהשליח האומר בפנ"כ הרי מעיד על עצמו שה"ה שליח, והשני האומר בפנ"ח הרי מעיד שהשטר כשר וממילא הכתב מוכיח על השליחות, דמדהגט הגט לידו צ"כ דעשהו הבעל שליח, וא"כ הוי כצי עדים שהא' שליח דמהני, דשפיעא דלא צעין דווקא שיעידו שניהם שראו איך עשהו הבעל שליח, אלא שני צמדי שאלו מעיד על השליחות והשני מעיד על מעשה המוכיח שעשהו הבעל שליח. הגט עומק אם יהיה ע"א שמייד שגמל זה הדין ועד שני מעיד שאלו גמל היה איתר צין הגמלים לרב אחא דסמכין אהך אומדנא לחייב ממון (שנועזת ל"ד) מי לא מלטרפי, דמאי נפ"מ אם ריאה את ע"א המעשה או דבר המוכיח על המעשה, וא"כ ה"ה הכא ליהוי כשני עדים על השליחות דמהני. והנה בחז"ל (ס"י ק"ג סק"ל) ראה לומר מכה קושיא הניל דבאמת מיידי מתני רק בגוונא שהגט יולא מתחיי האומר בפני נחתם והוא השליח, דכשה"ה האומר בפנ"כ לאו כלום הוא, אבל אכ"ה היכא דהשליח הוא האומר בפנ"כ ודאי מהני, אלא שהניח צ"ע סתמא

הפוסקים בזה, וכבר כתבנו דבריו ומהירי מפורש להדיא בכל גווני מירי, והדקל ומצ' הלדדים כג"ל.

(ג) וראשית נראה לתרן הקושיא מדרך הב', דהנה בעדות דפניה הרי א"ל שיטת בעד שהבעל מזה לעדים לחתום על הגט, אלא סגי בזה שראה שהעדים חתמו וחו לא, וא"כ עדותו הוי רק על החתימת העדים, והעדים שנשטר המה מעידים שהבעל לויס ואשר מזה מוכח ששאלו לזה שליח, והנה מוכח בגמ' כחובות (בא). בסוגיא דעד ודין מלערפין, דכיכא דעד אומר ראיתי עדות שנחקרה ב"ד שפלוני לזה, ועד שני מעיד על גוף ההלואה, אינם מלערפים, (וכן כתב בשעמ"ק והוצא בבית יעקב שם). והעם ביאר הגרש"ש בשעריי (שע"י פכ"ג) דבראיו עדות שנחקרה ב"ד לא חשיב זה כמעידים בעלמם על גוף המעשה, ואין ב"ד דניס ע"פ עדים אלו לחייב את הבע"ד, אלא דהם רק מביאים את העדות שנחקרה הריא לפני הב"ד כאן, ועפ"י העדות הריא ב"ד פוסקים שהיתה הלואה ומחייבים לנידון, אבל עפ"י העדים הבאים לפנינו א"ל לחייב להנידון, ולא חשיבי עדי ידעיה על גוף המעשה בזה שראו עדות שנחקרה ב"ד, כיון דבעדות ליכא "כוכחה" שאינם משקרים אלא דין התורח הוא להאמינם וב"ד מחייבין על פיהם. וכיון שכן אין ב"ד יכולים לפסוק עפ"י העדות שנחקרה הריא א"כ ידעו בצירור דהיה עדות כזו, וממילא היכא דע"א אומר ראיתי עדות שנחקרה ב"ד אינו כלום, דכיון דע"א אין נאמנית גמורה להביא אותה העדות לפני ב"ד א"כ אין הב"ד יכול לדון כלל עפ"י איתה עדות, ואף כה עדות של ע"א נמי לית להו, ומש"ה לא מלערף הוא עם הע"א דהלואה, דהע"א הזה לאו כלום הוא. ואע"ג דעד הודאה ועד הלואה מלערפין אף דעד ההודאה אינו מעיד על ההלואה, י"ל דעד הודאה שאנו דחשיב כעדות על ע"א המעשה, דראיית ההודאה חשיבא כראיית המעשה עלמנו, וב"ד מחייבין על פיו וא"ל להביא ההודאה בפני ב"ד, משא"כ בראיית עדות שנחקרה לית כעדות המעשה וכמש"כ השעמ"ק העם דהא אפשר דמשקרי (וע"ש בשעריי בזה). ועיי"ש עוד בשעריי דה"כ לענין חיוב שבושה, ולא יחייבו ב"ד שבושה עפ"י ע"א האומר ראיתי עדות שנחקרה ב"ד [ודלא כמש"כ כמה אחרונים], כיון שאינו עד על עיקר ההלואה ואין לב"ד אפילו עד א"ל על ההלואה, ול"ד לעד הודאה דמחייב שבושה כדאיתא בכל דוכתי דהתם חשיב שפיר עד על עיקר המעשה וכג"ל משא"כ הכא.

ולפ"י א"ש קישיא הב', דהעד האומר בפניה הרי לא ראה דהבעל עשאו לחצרו שליח דהוא אינו מעיד אלא דהחתימות אחת, אלא דע"פ העדים החתומים ידעין שהבעל לויס לכתוב הגט, ומינה ידעי נמי דעשאו

שליח מדנמלא הגט בידו, וא"כ לא הוי זה אלא כאומר ראיתי עדות שנחקרה ב"ד שמעידה על השליחות, דאינו מלערף עם חברו להיות עד על השליחות ודו"ק. אמנם לפ"י י"ל חידוש לדינא, דכיכא דאומר ראיתי שהבעל מלווה לחתום על הגט שפיר ילערף להיות עד על השליחות, דככה"ג העד עלמנו מעיד על לויס הבעל דמינה ידעין ששאלו לחצרו שליח, ול"ל לפ"י דהש"ס מירי דווקא בסתמא שמעיד רק שנפניו נחתם ולא שמע לויס הבעל להעדים, ואכתי לע"ק סתימת הפוסקים בזה.

(ג) ועפ"י יסוד הכ"ל אמרנו לבאר במק"א * דברי הש"ך סי' ע"ה סקמ"צ גבי הוציא עליו שער בכתי' ויש בו נאמנות, דהלוח אינו נחתן לעטון פרעתי אלא במינ' דמזויף, וכתב הש"ך דבזה א"ל המלוה לקיים את השער ב"ד עדים, אלא בע"א סגי, דאילו יטען מזויף הרי יתחייב שבושה, ועתה שאינו מכחיש את העד א"ל להשבע, והוי משא"ל משלם וכנסכא דרי"א. ודמה עליו בנתיבי"מ שם סק"ע דא"כ בכל מודה בשער שכתבו דלר"ך לקיימו נימא הכי דאם יקיימו בע"א סגי, דהשתא חו ליכא מינו דמזויף דילערך להשבע אמזויף והוי כנסכא דרי"א, חו לא שמענו, דהא דאמר מודה בשער שכתבו לר"ך לקיימו משמע בקיום גמור ככל שער, [וצפשוט מירי אפי' בדליכא כפירת שטבד קרקעות].

אכן להנחצור א"ש, דע"א על קיום השער אינו מחייב שבושה כיון דאינו מעיד על ההלואה כלל, אלא רק דהחתימות אחת והעדים שנשטר המה מעידים על ההלואה, ונמלא דהע"א אינו אלא כאומר רואה אני עדות שנחקרה ב"ד דאינו מחייב שבושה כש"ג, דב"ד לריכוס לפסוק עפ"י העדים החתומים, וכיון דלא ידעי בצירור שבאמת העידו, דהא ליכא ע"א אלא ע"א, א"ל לדון על פיהם כלל, והש"ך מירי דווקא בכתי' דהע"א שמעיד שזה כתי' הוי כמעיד שהלוח הודה וצא שפיר יחייב שבושה, דעד הודאה ודאי מחייב שבושה וכג"ל.

ב.

(ד) והנה עד הנה ביארנו ליישב הקושיא מדרך הב', אמנם אכתי קשיא מדרך הא' דליהוי כ"י עדים על הקיום, והנראה בזה דהנה לקמן (ה.) גבי שנים שהביאו גט ממדכ"י דא"ל לומר צפ"ר וצפ"ג, משום דמה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהמיננו, כתב ע"ז הרשב"א ח"ל, ג"ל כיון דטעמא דאין לריכוס מש"ה הוא, שנים שהביאוהו והם קרובים זל"ז או לאיש או לאשה לריכוס לומר צפ"ג וצפ"ג, דהשתא אילו אמרו

* יצוי בספר זכרון שמואל סי' מ"ג ועיי"ש.

הוא ולגבי הגירושין אינם בע"ד, דהם אינם מעידים אלא שהם "יד הבטל" ויכול הבטל לגרש על ידם, ואין זה דין המונע להם בעצמם אלא דין הבטל הוא. ומשום אינם בע"ד ויכולים שפיר להעיד על שליחותם*. אכן עכ"פ לפי זה לריק עדות השליחות ומשום צעק עדים כשרים, וא"ש דברי הרשב"א.

אולם עיקר פי' זה לא נהירא, דהבא לגבי ההוכחה על כשרות הגט אי"ל להאמינם על תורת שליחות שגליהם, אלא סגי בזה שמעידים שהבטל מסר להם הגט ע"מ לגרש, דמינה ידעינן שהגט כשר דהבטל אינו חשוד לקלקלה, ואפי' לא היו שלוחים מאיזה טעם שהוא מ"מ הגט מקיים דעכ"פ הבטל מסר ע"מ לגרש, ואפי' יומא דאם אינם שלוחים ליבא הוכחה דהבטל מסר להם גט כשר, דהך סברא דהבטל ודאי מסר גט כשר אינו אלא משום דהם שלוחים ויכולו לגרש ע"מ הגט אח"כ אבל בל"א"ה ליבא ראיה, מ"מ סגי בזה שמעידים שנתינת הבטל הייתה בתורת שליחות ונחזקון דהם יהיו שלוחים ויתנו הגט להאשה, אבל אי"ל שיבאו צאמת שלוחים ושיהיה להם כח שליחות, ואין לנו לריבוי לפסוק על דין שליחות שלהם עפ"י עדותם, ודו"ק. וכיון שכן ל"צ אמאי לא מהני בקרובים.

(ה) ומה"ט קשיא לן על דברי המה"ט (בהגהות הרמב"ם פ"ז מגירושין ה"י"ד) והחתם סופר צ"ח צ"ח (צ"ח) שביארו ה"א דקאמר הש"ס ומה אילו יאמרו וכו' דהיינו דנאמנים מטעם מיני וכן משמע מלשון ה"ש ס"י קמ"צ סקל"ו**, ומשום דבעלם כשמעידים על עצמם שהם שלוחים הו"ו בע"ד כיון דאומרים עדות על עצמם, ולהכי אינערך לעצמא דמינו שהיו יכולים לומר בפנינו גירשה, [ויבא דהו"ו מינו דני תרי כנר עמד בזה בחסם סיפר שם]. ולפי דבריהם הו"ו נוחא דברי הרשב"א דלכא"ל צעק שיבאו כשרים לעדות דל"א"ה לית לכו מיני, אמנם להצטרף לשל א"ה לפרש כן דאפי' להסוברים דבעלמא כשמעידים על עצמם שהם שלוחים הו"ו בע"ד, הכא מדי דל"ה בע"ד, דהבא אין לנו פוסקים על דין שליחות שלהם היאיל וא"ל להכשר הגט לתורת שליחות שגליהם אלא סגי בזה שהבטל מסר להם הגט ע"מ לגרש וכנ"ל.

הגירושין אינו נאמן, אבל בתר דגירשה כבר, דעכשיו אינו נוגע לו כלום, אף דהספק אם המעשה שלו הועיל מדין שליחות לא חשיב בע"ד, וחו דקאמר בפנינו, "גירשה", דהו"ו גם עדות אחר הגירושין). — מרשימות רבינו, וע"פ לקמן סי' י"ט סק"ד ובהג"ה שם.

** וע"י גם בתשו' הרשב"א סי' אלף רכ"ח עיי"ש דמשמע לכאורה דהוא משום מינו ועיי"ש היטב. — מרשימות רבינו.

בפנינו גירשה לא מהמינו עכ"ל. ונראה דלא אחי הרשב"א לאפוקי שלא יהיו פסולים לעדות דא"כ הו"ל סתמא דצעקן שיבאו כשרים לעדות אשר בזה נכלל כל פסולי עדות וגמאי נקט דווקא שלא יהיו קרובים, אפי"כ דכוונת הרשב"א לאפוקי דלא נימא דהו"ו עדי קיום [וכדאיבא לשל סק"א מהריב"ש דהו"ו נסתקיים בתורתמיו] וממילא יבא כשר בקרובים, דצעדי קיום דעלמא ס"ל להרשב"א שם דאפי' קרובים נמי כשרים, וע"ז כתב הרשב"א ודייק לה מלשון הגמרא דמדקאמר מה אילו יאמרו בפנינו גירשה וכו', ש"מ דהם כעדים על הגירושין עצמם ואינם עדי קיום, וממילא עדים הקרובים לא מהמינו. [ועיי' לשל ס"י א' סק"ז מה שהקשינו לפי"ז על הנתיב"מ צעקן עדי קיום הקרובים ז"ל].

ולפי"ז ק"ל ק"ח לשון השו"ע שכתב בס"י קמ"צ ס"ה גבי שנים שביארו גט ממדכ"י "והוא שיבאו כשרים להעיד" ומקורו מהרצונו ירוחם (כמו שליון צבא"ה"ג שם) יהיינו מהרשב"א דהבא. ולהנצחא הו"ל להשי"ע לומר שלא יהיו קרובים דהו"ו עיקר החידוש, ואפי"כ דלשון שיבאו כשרים כולל נמי שלא יהיו קרובים, מ"מ הו"ל לפרש זה ביחוד כיון דהו"ו עיקר החידוש כאן, וברצונו ירוחם איתא צאמת "שלא יהיו קרובים" ולשון השו"ע ז"ל.

אלא דעיקר סברת הרשב"א ל"צ אמאי צאמת לא הו"ו עדי קיום, ה"א כיון דמעידים שהבטל נתן להם הגט ולפי"ז הבטל אין חוששין א"כ הרי"ז קיום גמור יבדליתא צריכ"ה. יהיה אפי"ל בכוונת הרשב"א דצאמת הו"ו עדי קיום אלא דכיון דהא ידיעינן דהגט מקיים אינו אלא משים שהם שלוחים, א"כ קודם לריק להאמינם דשלוחים הם אשר מזה נדע שהגט כשר, ולזה צעקן שלא יהיו קרובים דאי קרובים הם אינם יכולים להעיד על השליחות. ולפי"ז יהא ציבור דברי הגמ' ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה וכו', כלומר דהעדים על השליחות ל"ק שיבאו עדים כשרים לגמרי כמו עדי גירושין ולאפוקי קרובים, ודווקא, אי"ג יליף בלשון אחר, הכוונה לאפוקי דלא נימא דלהעיד על עצמם שהם שלוחים הו"ו בע"ד ואינם כשרים להעיד על עצמם [כמו דיש שסוברים כן אליבא דאמת], וע"ז קאמר ומה אילו יאמרו וכו' כלומר דמה שמעידים שהם שלוחים אין זה ענין המונע להם עצמם ואי"ז דין שלהם, אלא נפ"מ רק לגבי הגירושין ודין של הגירושין

* והא דאיתא ברא"ש (רפ"ד) בשם הירושלמי דצריך להתווקי בפני שנים, ואין השליח עולה משום שנים. היינו רק לענין קיום הדבר להשליחות דלית חשיב בע"ד להיות עד לקיים הלכות דין שליח, אבל לברורי לא חשיב בע"ד כיון דאין זה נוגע להם אם הם שלוחים או לא. וע"י בב"י אה"עו סי' קמ"א, דמשמע דלענין שליחות אינו נאמן להעיד על עצמו שהוא שליח אפי' לברורי עיי"ש וע"י עוד בס', תורת גיטין אה"עו קמ"א ס"ט. (ועוד י"ל דכשנא להעיד שהוא שליח עכשיו לפני

ואפשר לתקן דס"ל להמחילא והחת"ם דמ"מ כיון
 דלחצר דנאמנים שהגט כשר הרי יפסקו הצ"ד
 גם שהם שלוחים, דהכתב מוכיח ע"ז, ממילא שוב אינם
 נאמנים כלל, כדמצינו כה"ג לגבי עדות קרובים דהיכא
 דמעידין על אדם שאינו קרוב אלא דיואלא מזה דין גם
 על הקרוב אינם נאמנים כלל. ולפי"ז היה אפשר לפרש
 כן גם בדברי הרשב"א, דבאמת הוי עדי קיום אלא
 דמ"מ הרי ע"י עדותם יולא עליהם דין שהם שלוחים
 וכו' צע"ד וממילא לא היו נריכים להיות נאמנים כלל,
 אלא דלזה מהני מיג דמה אילו יאמרו בפנינו גירשה,
 ולהכי צעינן שיכיו רחוקים דווקא דאילו בקרובים הו'
 ליכא מיג דלא יוכלו להעיד בפנינו גירשה, [ולפי"ז]
 הדק"ל גבי אחד שאומר בפני"כ והוא השליח והשני אומר
 בפניה ליכוו כעדי קיום]. אך בפשוטו משמעות הגמ'
 דא"י מ"ד מיג, ועוד דהאי סברא דכיון דיואלא עדות
 על הקרובים אינם נאמנים כלל, לא אשכחן אלא לענין
 פסול קרובא אבל לגבי חזרת צע"ד ל"ש לומר כן, דצע"ד
 באמת אינו "פסולות" אלא שאינו עד כלל דהוא צע"ד
 ולא עד, וממילא כ"ז דווקא כשמעיד על עצמו, אבל
 כשמעיד על אחרים שיש לו דין עד לגביהם, לא איכפ"ל
 מה דיואלא ממילא עדות על עצמו כיון דליכא פסול של
 צע"ד, ודו"ק היטב. וכ"ת דמ"מ בכל צע"ד איכא נמי
 פסול קרוב דאדם קרוב אלא עצמו, י"ל דפסול קרוב ליתא
 הכא בשליחת כלל כיון שאינו אומר על עצמו שום דין
 שנוגע לו לחובה או לזכות. ולא מצינו שאדם אינו נאמן
 על קרובו לומר שהוא שליח, ודווקא צע"ד נחלקו
 הפוסקים בזה, דכיון דמ"מ מעיד על עצמו אע"ג דא"י
 נוגע אליו כלל חשיב צע"ד, אבל פסול קרוב ודאי אינו
 אלא כשמעיד על דין שנוגע לקרובו אבל בשליחות אינו
 דבר שלו. וממילא הדק"ל על המחילא והחת"ם.

(ו) **ולכן** נראה בכוונת הרשב"א כמשכ"ל דהא גופא
 אחי הרשב"א לאפוקי דלא תימא דעדי קיום
 הם וממילא ליחשברי נמי קרובים [או כרש"י (ב): דכוו'
 כעדים מציין לקיימו, יממילא קרובים נמי כשרים דוכלו
 לקיים אחי"כ] אלא אינם עדי קיום. וזהו דקאמר הש"ס

ומה אילו יאמרו וכו' כלומר דכוו כעדים על עצם
 הגירושין ואינם עדי קיום וממילא קרובים פסולים,
 וזה ברור בכוונת הרשב"א. אלא דהסברא בזה ל"ב דאמאי
 באמת לא יהיו עדי קיום, ואפ"ל בטעמא דמילתא עפ"י
 מה שהקשו התו"ג והגר"ח (בכתבים) דאמאי אי"ל שיעידו
 בפני צ"ד, ומאי מהני עדותן חוץ לצ"ד, ואע"ג דבהה"מ
 פ"ז מגירושין הלי"ד מבואר דלר"ך באמת שיעידו צ"ד
 דכתב בתו"ד "ושניהם יאמרו צ"ד שהם שלוחים", ודבריו
 שם אחיון בשם הרשב"א, אך באמת אי"ל מדברי הרשב"א,
 דברשב"א עצמו לא הוזכר ד"ז, וא"כ בדעת הרשב"א י"ל
 דס"ל כהתו"ג שכתב דלא אישתמיט שום פוסק לכתוב
 שר"ך צ"ד. והטעם בזה כתב הגר"ח בתו"ד דאפשר
 דרבנן עשו קולא מיוחדת דמהני עדותם אפי' שלא בפני
 צ"ד, ולפי"ז אפ"ל דהקולא היחב דכיון דכוו דעדי
 על הגירושין א"ל לומר בפני"כ ובפני"ג, אבל לא הקילו
 לעשותם כעדי קיום, דלזה צ"י שיעידו בפני צ"ד, מדי
 דהוה לקיום בעלמא דצעינן בפני צ"ד. ואה"י דאם
 יעידו צ"ד יתכן דהו"ל עדות קיום, אלא דהקולא
 המיוחדת שא"ל צ"ד היחב דווקא בחזרת עדי גירושין.

ועכ"פ עיקר הדין מוכח ברשב"א דל"ה עדי קיום [ודלא
 כדאיתא צהרי"ש], וכן מבואר בלשון הרמב"ם
 פ"ז מגירושין הלי"ד שכתב שנים שהביאו גט בחו"ל וכו'
 הרי אלו נותנין לה וכו' שהרי אין הצעל יכול לערער
 בגט זה "אע"פ שאינו מקויים" שהרי שלוחו הם עדיו
 שאילו אמרי השנים בפנינו נתגרשה הרי"ז מגורשת אע"פ
 שאין שם גט כלל עכ"ל. ומדכתב הרמב"ם בסו"ד
 אע"פ שאין שם גט מוכח דכוונתו דגם השתא אינו מקויים
 וזהו שכתב דאע"פ שאינו מקויים מ"מ הרי הם כעדי
 גירושין שא"ל גט כלל, (ועי' צרכ"ש מש"כ בזה ע"ד
 הרמב"ם), ומבואר דס"ל כמש"כ בדעת הרשב"א דל"ה
 עדי קיום. מעתה שוב לא קשה קושא האי בגל שיחיה
 השליח האומר בפני"כ כעד קיום דכבר נתבאר מדברי
 הרמב"ם והרשב"א דעדות על השליחות לא הוי עדות
 קיום, ושוב לית לן על קיום הגט אלא ע"א האומר בפני
 נחתם ופשוט *.

במעידין לפני ב"ד פסול והרי בזה צריך להיות שפיר עדות
 קיום להמבואר בדברי רבינו וצ"ע.

* א"ה יש להעיר בזה דהא מתני' דאחד אומר בפני"כ וכו'
 מיירי בפשוטו בכה"ג דמכשרינן בשליח האומר בפני"כ ובפניה
 דחיינו בפני שנים או בפני שלשה וא"כ הרי מבואר דאפי'

סימן ד

בענין ע"א נגד איתחוק ודבר שבערוה

במקום הבטל ומעשה ידיה מוטיל כמעשה הבטל, אכן אינו הכשר בעלם הגירושין אלא הוא כדבר לדוי וכדומה לה רמב"ם בשליחות תרומה דעלמא, ולהכי ח"ל בזה שני עדים. ומה שאח"כ ילא נפק"מ לענין הגירושין זה אינו מלך שנים כיון דעדות זו בעלמא אינה אלא על שליחות בעלמא ילא דשכ"ע. ודו"ק. וכיון שכן ל"ק נמי מפ"ע דגירושין דהא דנשקין ההם עדים י"ל דאינו משום השליחות אלא משום הגט עצמו, דכיון דליכא ע"ה חיישין דהגט מחויף ולא נכתב כלל ע"י הבטל ומשום ל"ך עדים שהבטל מסר הגט להשליח דמה מוכח שהגט כשר ואינו מחויף, משא"כ כהל' אישות אין הספק אלא על השליחות וזה לא תשיב דשכ"ע. ש"מ שכ"כ כבר המהר"ע אה"ע סי' מ"ג דהתם חיישין דילמא הגט עצמו הספיק בעלמא ול"ך שני עדים לאכשורי גיטא. והוסף הגרש"ש לנדר דא"כ דכיון דנכתב דהוא שליח ממילא ידעין נמי דהגט כשר, וכדכתב הרמב"ם שם דאם יש שני עדים על השליחות ה"ל מגורשת אף דליכא עדים על הכשר הגט עצמו, וא"כ הדק"ל דחיסוני בעדות השליח על שליחותו וממילא יתברר שהגט כשר, י"ל דבשכ"ע בלחמא אינו נאמן גם בשליחות, דהיכא דר"ל איכא נמי בירור על עולם הגט אינו נאמן כלל, כיון דבעדותי נכלל גם עדות על הכשר הגט אשר זהו דשכ"ע, ילכדי אינו נאמן גם על השליחות, עכ"ל.

ובאמת נראה דהך קשיא משקלא ליתא, דברמב"ם ברי איתא אם יש שני עדים שגט "זה" הבטל נחנו לשליח ה"ל מגורשת, והיינו דא"כ דהוא שליח מ"מ מנן דגט זה מסרו הבטל דילמא לזה הבטל לגרש בגט אחר שנתן לו שיתן, והגט שביד מחויף הוא, ומשום ל"ך שני עדים שגט זה מסרו הבטל, וממילא דמהא דנאמן על עצמו שהיא שליח אכתי לא ידעין שהגט שבידו כשר הוא ולהכי נשקין עדים על כשרות הגט, ופשוט.

ב אמנם יש נשין בזה מפעם אחר, דהנה יש לגרש איך בדין לענין שליחות כתיבת הגט אי מהימן השליח לומר שהבטל עשאו שליח לכתוב הגט לו. והנה קודם כתיבת הגט ודאי דמהימן דמאי גרע כתיבת הגט מעלם הגירושין, יק"י הוא דאם על שליחות הגירושין עצמו נאמן ולא חשיב דשכ"ע כש"כ שליחות כתיבת הגט ולא חשיב דשכ"ע, אמנם לאחר כתיבת הגט שהשליח אומר הבטל ליוני לכתוב גט זה, יש לחלות

ב רמב"ם פ"ג מאיכות הע"י ח"ל כל העושה שליח לקבל הקידושין ל"ך לפשותו בפני עדים, אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה ח"ל לפשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת הדבר, לפיכך אם הודו השליח והמשלח ח"ל עדים, כמו שליח הגט וכו' שליח שהרשהו להפריש לו תרומה וכו' ככל מקום ששלוחו של אדם כמותו וח"ל עדים, עכ"ל. ומצאנו מדברי הרמב"ם דבשליח הולכה ח"ל עדים לא לקוימי ולא לברורי, דאף דילמא מה נפק"מ לדשכ"ע אח"כ מ"מ השתא ח"ל עדות על דשכ"ע ונאמן ע"ה באיסורין, [ומה שהל"ך הרמב"ם גם להודות המשלח ל"כ ואכ"מ]. ונכנס"מ שם בסו"ד הקשה בשם הרמ"ך דהרמב"ם עצמו כתב כהל' גירושין פ"ט הל' ל"ב שאם עשה הבטל שליח הולכה ל"ך עדים, ונראה דבריו סותרים ח"ל. וח"ל הרמב"ם שם, אמר לסופר וכו' כתבו ונתנו לבטל בלא עדים (עדי תחימה) ונעלו הבטל ונתנו לשליח וח"ל הן גט זה לאשתי בפני עדים והלך השליח ונתנו לה בפני עדים ה"ל ספק מגורשת, שאין השליח נאמן להחיר הערוה אע"פ שהוא ע"ה אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט שהם כמי שנחקרה עדותן וכו' [פ"י דכיון דליכא הכא ע"ה המוכיחין שבה לידו מיד הבטל אין השליח נאמן] ואם היו שם שני עדים שישידו שגט זה הבטל נחנו לשליח לגרשה זו ה"ל מגורשת עכ"ל. ומצאנו דאין השליח נאמן לומר שהוא שליח אלא ל"ך שני עדים לגרש ד"ל, וסותר למש"כ כהל' אישות דסוגי בהודאת השליח והמשלח.

והגרש"ש בשכ"ע שפ"ד חוק קושיות בפשטות דהנה הרמ"ך לא הקשה מהא דמצאנו בסיגין (ב) דהיה נשקין תרי עדים לגרש כשרות הגט עצמו שנכתב לשמה אי לאו דרוב בקיאים הן, ומ"ש הכשר הגט משליח הולכה הא התם נמי אינו מעיד על הגירושין, ועל"ל דהא דהכשר הגט חשיב עדות על דשכ"ע ח"ל משום דע"י עדות זו ילא אח"כ נפ"מ לענין הגירושין, שצטטת הגירושין יאשרכו לסמוך על עדות זו שהגט כשר והגירושין הוו דשכ"ע, דמש"ל אכתי לא היה ל"ך תרי, אלא דכתיבת הגט לשמה בעלמא ה"ו דשכ"ע, דא"כ דח"ל המעשה גירושין עצמו מ"מ זהו הכשר להמעשה גירושין, והכשר הגירושין נמי חשיב דשכ"ע, דעלם הפדות שנעשה ונפסל הכשר למעשה הגירושין חשיבא עדות דשכ"ע. אבל שליח הולכה אינו הכשר להמעשה גירושין, אלא רק מעיד שצויד

אילו זכות כבול ספק שחיטה, ואף אם לא עד המחיר קודם שחיטה דגם לפי דבריו אילו זכות ואילו מוליא מחזקתו, ועדותו רק דיש תקנה לזה בשחיטה, מימ י"ל כיון דכשנצט להחיר לכלול ע"י עדות זו מוליאין אותה מחזקת איסור אילו זכות אין בעד נאמן. וראיה לזה מסיגיא דריש גיטין דקאמר דהו איתחזק איסורא אף דהשליח מעיד קודם הגירושין שגט זה כשר לגרש בו, יצא עתה אילו מוליא מחזקת אש"ל דהא גם כפי עדותו עתה הוא אשח אים וכו' עכ"ל. והיינו דמימ חשיב זה נגד איתחזק כיון דלכסוף כשנחירה להנשא ע"י הגט כזה הו נגד איתחזק.

ומבואר מדברי הגר"א דעד כאן לא מספק"ל אלא קודם שחיטה אבל לאחר שחיטה פשיטא ליה דאילו נאמן, אף דעלם עדותו שבעל הוא בן ח' ליה נגד איתחזק, וכן נקט בפשיטות בחי"ג בסוגיין דלאחר שבעל העמא במקור אין הכ"ל נאמן לומר דהיה המקור מלא (כיכא דליכא חזקה מלא המקור עמא) דהו זה נגד חזקה עמא של האדם הטובל, ואף דהעד אילו מעיד אלא על המקור ועדות זו ליה נגד איתחזק, מימ לגבי האדם שבעל אילו נאמן כיון דאית ליה חזקה עמא.

אמנם הגר"ש (בשעריי שם) השיג ע"ז וס"ל דכא ע"ל נאמן בכל גווני כדמוכח מהכח"ס בסוגיין (ג:) שהקשו דאי ילפי ע"ל דאיסורין מנדה דכתיב וספירה לה נימא דמהימן נמי נגד איתחזק, דהא בנדה הו נגד איתחזק, ותירצו ח"ל, וי"ל דאוינה בחזקת שחבא רואה כל שעה וכשעברו שבעה עהורס ממילא ולא איתחזק וגם בידה לטבול עכ"ל. ודבריהם י"ב דאף דאוינה בחזקת שחבא רואה כל שעה, מימ הא אינה עולה מטומאתה הראשונה אלא ע"י ז' נקיים ולא עוד אלא דנשיין בדיקה כדי שיכא מצורר ומיחזק אלה הז"ג, אלא שנחלקו האחרונים אי מדאורייתא צרי צדיקה חורים וסדקים, או דסני בצדיקה כל שהוא מדאורייתא אבל עכ"פ לכו"ע צרי צדיקה מדאורייתא, דנשיין שיצור לה הז"ג וזהו דינא ד"יוספרה לה", וכל"ז היא עמא בחזרת ודאי אפי' אי קמי שמיא גליא שלא רחצה, והיינו צרי"ב מכה ראה קמייחא. וא"כ לענין ספיקות אם יפול ספק על הז"ג ודאי נעמידה לחזקת עמא, אפי' דאין הספק בעלם הסיבה המעכרת דהיינו מעשה הצדיקה והעבילה [שה סותר ממש להחזקת עומא], אלא הספק הוא רק אם היה מליאות של נקיים שעי"ז יכולה להטהר בצדיקה ועבילה, אפי' צודאי דמוקמינ לה לחזקת עומא קמייחא כיון דהספק הוא אם נעברה מטומאתה הראשונה או לא, [וכדאשכחן גבי מקור דמוקמינ להעמא בחזקתו אפי' שהספק נולד במקור ואילו סותר להדיא להחזקת עומא דידה], וא"כ קשה היאך נאמנת לומר

בפלוגמא דמהרי"ט והגר"ש, דכנה צהא דכתב הרמב"ם דשליח הולכה א"ל עדים ונאמן לומר (עם המשלח) שהוא השליח, כתב המהרי"ט צאה"ע סי' מ"ג (הוצא בשעריי שם) דהיינו דווקא קודם גירושין וקדושין דהשחא אילו מעיד אלא על השליחות, אבל אחר גירושין וקדושין אילו נאמן דהו כמעיד על עצם הגירושין והו דבשצ"ע. ולפי"ז הכא נמי לאחר כתיבת הגט לא מהימן השליח דהו כמעיד על כתיבת הגט עצמו. אבל הגר"ש (שם) הוכיח מלשון הרמב"ם דגם אחר הקדושין מהימן, וכן הוכיח מדברי הרשב"א ר"פ האיש מקדש שכתב דאפי' דשליח הולכה א"ל לעשותו בעדים, מימ שליח קבלה דאשה בקדושין לריך לעשותו בעדים, וכדאשכחן בגירושין במחני' דלקמן (סג) דלריכה שני כחי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה וכו', והשחא אי נימא דלאחר גירושין אף שליח הולכה לא מהימן ומהרי"ט, א"כ לא מוכח מהכח מיד, דהא הכח מוירי לאחר גירושין כדקמי בפנינו קבל וקדש, וכו"ג גם בשליחות הולכה לריך שני עדים לצוררי, א"י דליש קודם גירושין ולא שחא אחר גירושין בכל ענין השליח נאמן וא"ל עדים על שליחות הולכה (והטעם יביאר להק). והשחא להגר"ש ה"ה לענין שליחות כתיבת הגט מהימן השליח אף לאחר הכתיבה דלא גרע שליחות הכתיבה משליחות הגירושין עצמן, ולפי"ז יש להקשות דא"כ אמאי צעינ צהא דפי' שני עדים על כשרות הגט שכתבו הבעל ונחני לשליח, ליהמני' לשליח גם אגט גופא צמינו דאיכני אמר אני כנחתי בשליחות הבעל, ואף להמהרי"ט נמי קשה דהא אית ליה מינו דאיכני אמר דהוא שליח לכתיב גט ויכתבו עכ"פ צמינו, ולי"ע.

ב.

(:) **ובעיקר** סגרת הגר"ש שהשיג על המהרי"ט, וס"ל דאף לאחר גירושין השליח נאמן, אשר לכאורה י"ב אמאי ליה זה עדות דבשצ"ע, דכשנמא קודם הגירושין י"ל דהוא אילו מעיד אלא על השליחות ואח"כ ממילא יכול לגרש, אבל לאחר גירושין הרי איכא נפקותא מיד לעלם הגירושין וחשיב לכאורה כעדות על הגירושין עצמם, ובמו צרי"ב שאינו נאמן לאחר אכילה לומר חלב הוא לענין מלקות, וביאר הגר"ש שם טפ"מ דמבואר בסוגיין (ג:) לשיטת המהרי"ק ושי"פ דע"ל נאמן אפי' דבשצ"ע איכא דלא הו נגד איתחזק, וכו' צנדר ע"ל נגד איתחזק כתב רעק"א ביו"ד סי' ע"ו (והוצא בשעריי ריש שעי") לענין עדות על עגל שהוא בן ח' ימים להוליא מידו נפל וממילא יהא ניהר בשחיטה, ח"ל גם י"ל כיון דאם הוא נפל אין שחיטתו מעברתו והו כמחה מאליה, א"כ אחר השחיטה יש לילד חזקת

שעברו עליה ז"ג הא היו עדותה נגד איתחזק, וכבא
הא מיירי לאחר שעברה ועיי עדות זו אלו מוילאים אותה
מחזקת עומאחא.

ומוכח מהחייב דכח"ג ע"א נאמן ומשום דהעדות
עלמה שמעידה דהוי ז"ג אינה נגד איתחזק,
דק היכא דהאיתחזק סותר להגדתו צא אינו נאמן,
כמו הכא לענין ספק על גוף העבילה והבדיקה אם
בדקה ועברה או לא דאי לאו דבידה לעבול ולבדוק ליה
מחימנא, דבזה העדות עלמה הוא נגד מה שמוחזק לו
שהיא עמאה, כיון דהעבילה והבדיקה עומן הם הסיבה
שמטרתה ומוילאיה מחזקת עומאחא, והם הסותרים
לחזקת הפימאה, אבל מילאיה הנקיים דהיינו שגילת
הראיה אינה סיבה עברה אלא דעיי הזי יכונה להעבר
בבדיקה יעבילה להכי לא היו עדות הנקיים נגד איתחזק,
וממילא שכי לא איכפ"ל מה שעיז נעברה האשה לעברה
אף שבה נותר מילתא דאיתחזק ביה איסורא, כיון דאין
העדות עלמה נגד איתחזק, דאין הפירוש דע"א לא מחימן
להחיר איסור כזה שהחזק לו באיסורא, אלא דלא מחימן
להעיד על אותו סיבה השינוי שהוא נגד איתחזק,
משא"כ הכא שמעיד על דבר נדדי שאינו סותר לאיתחזק
שפיר מחימן, וכ"כ צידון ברעק"א גבי נפל שפיר מחימן
הע"א לימא שאינו נפל ואפי' לאחר שחיעה כיון שעדות
זו בעלמה ליה נגד חזקה, אף שעיז נותר העגל אשר
הוא בחזקת אינו זכיה, וכן גבי מקוה יהא נאמן לומר
שמלא היה אפי' לאחר עבילה אף דעיי מוילאין את
העמא מחזקתו.

ועפ"י הדין הגרש"ש (בש"י פי"ד) וגם בדש"ע
דינא הכי לשיטת המהרי"ק הג"ל, דמהש"ס
משמע דתרוויבי חד דינא הוי להי, והיינו דק היכא
דהע"א מעיד על הסיבה המתרת או האוסרת שזהו נגד
החזקה אינו נאמן, אבל היכא דהעדות עלמה לא הויא
על המחיר עלמו שפיר מחימן, אפי' דעיי ממילא חביה
מיתרת להנשא אשר זה נגד חזקה אשה איש. וזהו צדוד
בספק על השליחות שפיר מחימן השליח ע"א אפי' לאחר
הגירושין, אף דהשתא הוי ניתרת להנשא עפ"י, כיון
דעלם עדותו דשאי הכעל שליח ליה נגד איתחזק,
דהשליחות עלמה אינה המחיר, וממילא הוי כדש"ע
ולא איתחזק דע"א נאמן, ולי' לעדות על כשרות הגט
דאינו נאמן כמבואר בסוגיין אף דכתיבה הגט נמי אינו
המחיר, דשאי כשרות הגט, דכתיבה הגט לשמה הוי
הכשר הגירושין והוי כמעיד על הגירושין עומן, דלמעיד
על הכשר הגירושין הוי נמי נגד איתחזק, כיון דמעיד

דנתחדש כלן הכשר על המחיר של האשה הוי ליה כעדות
על סיבה הכותר עלמה*, משא"כ עדות על השליחות
אינו מעיד אלא דידו כיד הכעל וכשליחות תרומה דעמא,
ואיז שייך להגירושין עלמם דלא נתחדש שום הכשר
בעלם סיבה הכותר של האשה דליהוי כשכתנות וגד
איתחזק ולא שפיר בני צא בע"א. ואפי' דלעיל (סק"א)
נחבאר דכח"ג דעדות על השליחות יתברר גם שהגע
כשר בעלם עדותו לגמרי מאחר דיולא מדבריו עדות על
דש"ע, והכא אמרי' איפכא דכיון דעדותו אינה אלא
על השליחות מחייב אף לדש"ע שיולא ממנו, אמנם החיוב
פשיע, דהתם אין הכשר הגט צא "ממילא" עיי' שהוא
שליח, דאין הכשר הגט צחורוס ממה שהוא שליח, אלא
דבזה שנחבאר שהוא שליח מתברר לו עוד ידיעה נוספת
דהגע כשר, ותיספת ידיעה זו הוי עדות לדש"ע [דחשיב
כאינו מעיד עוד עדות על הכשר הגט], ולהכי אינו
נאמן כלל, משא"כ הכא כיון דהוא שליח ממילא הוי
קדושין ואין כלן ידיעה נוספת לענין הקדושין, וממלא
שאינו מהדש שום דבר כנגד איתחזק, וזה פשוט.

ד) אמנם עיקר דברי הגרש"ש הם חידוש גדול, ומה
שהוכיח מדברי החוס' לענין נדה נראה
דהגרש"א והתוי"ג פירשו צא בדרך אחר, דהנה בשב
שמעתא (ש"י פי"י) הביא בשם ח"י הר"ן לתרן קושיות
החוס' ח"ל, וכ"כ וכו' דהא איתחזק איסורא, ליתא
דכל שראתה עיננת בסוף ז' וילאה מאיסורה הראשון,
ע"כ. וביאר שם בש"ש כוונתו, משום דאין מחזיקין מאיסור
לאיסור אפי' הוא משין האיסור הראשון כמו הכא דרואה
ראשונה ושניה שתיכן חד שם עומאה הוא, ודברי הש"ס
ז"כ דהא כל שלא עברו ז"ג לא עברה עדיו מרואה קמייא
כמבואר לעיל, וצוהר דאף בלא רואה חדשה כלל אלא
שלא בדקה כדין נמי אינה עברה, [וא"כ לא מנינו נמי
למיומר דברואה החדשה הוי עכ"פ סיבה עומאה מחודשת
המונעת ומעכבת את תלות העברה, ונ"ז חשיב כמו
מאיסור לאיסור, דז"א דהא אדרבה לריב נקיים ובדיקה
כדי שחביה לה סיבה עברה ודו"ק — ה. ה.], וא"כ חד
איסורא הוא, ומאי שייכא לאין מחזיקין מאיסור לאיסור.
אמנם מלשין הר"ן משמע ק"ל כהש"ש וז"ל, ואין לומר
דדמיא להיה דרעה (יבמות ג:) גבי ספק גירושין בערוה
דאמרי' התם דכשמת הכעל הלא מותרת לשוק, וקאמר
רבה דעמא דלא חסרינן לה מספק ותיבני תלויה משום
דתיקמין לה לחזקה היתר לשוק, והיינו דאפי' בחיי
הכעל הו"ל חזקה היתר לשוק לכשימות הכעל, ושכשו

בכתיבה, מ"מ כיון דעיי הכתיבה לשם גירושין עושה חלות
דין הכשר בט לגרש, חשיב כנגד איתחזק, ולא דמי לעדות על
שלמות המקוה דאיינו חלות דין לטהרת הטמא כי אם מציאות
כזאת שעי' תכבילת במקוה שלמה סותר, ודו"ק.

* וברשימות רבינו מצאנו בזה תוספת באור קצת וח"ל: וצ"ל
כמש"כ בשעריי דכיון דצריך לשם גירושין חשיב כמעשה
המצטרף להחיר, עיי"ש, והיינו דאף דודאי הכתיבה לא הוי
חלק ממצעה המחיר, דהא לשיטת החוס' לא צריך שליחות

אז באים לאוסרם לאחר שימות ע"י ספק גירושין של בערוב, ואע"כ דכל זמן שהבעל חי אסורה לשוק בלא"ה מ"מ אמרי חזקה כה"ג. וא"כ לכאורה ה"ה הכא מה"ט ליכא חזקה עומאה, משום דאשה זו עומדת להעבר לבעלה ע"י א"ה לא יתחדש בה שום דבר. אך זה אינו, דא"כ אדרבה ליכא חזקה היתר דיש לה חזקה טהרה אלאחר ז', וכיכי ילפי מיהא ע"י באיסורין במקום דלא איתחזק לא איסור ולא היתר, אע"כ דלא דמיא לדרבה. [וע"י בשעריי מה שניאר בזה], וא"כ הדק"ל דליכא חזקה עומאה וכה"ך נאמנת.

ונראה ליישב דנאמנת כיון דעומדת להעבר ממילא לאחר ז' ע"י עבילה אם לא תהיה שום התחדשות, אזלא לה חזקה עומאה, אלא דמ"מ ליכא בזה חזקה טהרה כמו דהכייל דרבה, דעיקר סברת רבה אינה משום דהויא בחזקה היתר "לכשימות" אם לא יתחדש שינוי ח"כ, אלא משום דאילו מה שהתא היתה מותרת לשוק, דכיון דעומדת בפועל במצב זה להיות מותרת לשוק ע"י מיתת הבעל שפיר אית לה חזקה היתר שמוותרת להנשא ע"י מיתת הבעל, אבל הכא הרי אינה יכולה לעבול ולהעבר השתא, וצ"כ נריכח להמתין ז' ימים, בזה לא אמרינן דאית לה חזקה טהרה "לכשהעבול", דלא סגי במה שלאחר זמן תוכל להעבר בני שום התחדשות, אלא צע"י דהשתא תוכל להעבר, ומש"ה נית לה הכא חזקה טהרה. אמנם עכ"פ מהניא כך סברא הכא לאפוקי מחזקה עומאה ולאשוויי כמאן דליכא חזקה כלל, דלגבי הא מיהא שייך שפיר למימר דכיון דע"פ עומדת ליטער ממילא בני שום התחדשות ליכא חזקה עומאה, ולהכי שפיר ילפינן מנדה דע"י נאמן דווקא בדלא איתחזק, כ"י ביאור דברי החו"ס נדעת הגרע"א והתור"ג.

והשתא א"ש דברי הש"ס דמדמי לה למחזיקין מאיסור לאיסור, דס"ל להש"ס דאי מחזיקין מאיסור לאיסור, ל"ש כל האי סברא ושפיר נחזיק בראיה חדשה. אמנם יש לנחות סברת הש"ס, דבמאירי משמע דאפי' אי נימא מחזיקין מאיסור לאיסור היינו רק לענין דינא דהעמד דבר על חזקה בספיקא, אבל מ"מ לא חשיב זה עדות כנגד איתחזק, וע"י נאמן בזה. דבמאירי בסוגיא הביא בשם י"מ דהא דע"י נאמן לומר שחוטא אע"כ דהוי נגד חזקה כמבואר בחולין (ט). דבהמה צהייב בחזקה איסור עומדת, היינו משום דהחזקה איסור מחייב הוא חזקה אבר מן החי (ולא חזקה אינו זכות) וכיון דמתא אזיל ליה איסור אבמכ"ה ולא חשיב נגד איתחזק. ומבואר ואע"כ דלענין ספיקא חשיבין לה חזקה כמבואר בחולין

[וכיינו ע"כ משום דמחזיקין מאיסור אבמכ"ה לאיסור נבילה], מ"מ ע"י שפיר נאמן ולא חשיב זה עדות נגד איתחזק. ועיקר הדמיון אינו עכ"ה, ואכמ"ל. ונמלא דיש בידנו ב' פירושים בתי החו"ס אמאי העדות על ה"י נקיים ל"ה נגד איתחזק, ביאור הגרע"ש דאע"כ דליכא חזקה עומאה נאמנת, ומשום דאין העדות בעצמה נגד האיתחזק, וביאור הש"ס והגרע"א והתור"ג דלית בזה חזקה עומאה כלל כיון דעומדת ליטער ממילא לאחר זמן.

ג.

(ה) **והנה** בשו"ת רע"א (סי' קכ"ד) הקשה סחירה בדברי החו"ס בסוגיא, דמתחלה דנריכס משמע דע"י נאמן בדש"ע ליכא דלא איתחזק, מדכוננו לבאר אמאי נקט הש"ס דבר שצ"ע, ולא פירשו בפשוטו דהוי ב' קושיות נפרדות, חד משום איתחזק ואידך משום דש"ע, משמע דמשום דש"ע גרידא לק"מ, ואלו מסויף דנריכס שכתבו דאי לאו קרא בנדה סד"א דהוי דש"ע וא"כ, מוכח דגם בלא איתחזק ע"י אינו נאמן בדש"ע, דהא בנדה ליכא חזקה כמש"כ החו"ס מקודם, ואפי"ה ע"י לא ה"ה מהימן אי נדה הוי דש"ע.

ונראה לתרץ דחלוק גדר איתחזק באיסורים מגדר איתחזק בדש"ע. דאף לפימ"ש הגרע"ש דבאיסורים צע"י שהאיתחזק יהיה סותר לעלם עדותו מ"מ בדש"ע ע"י אינו נאמן אפי' ליכא דהעדות עלמה לא הויא נגד האיתחזק. [ובדבר זה נקטין דלא כהגרע"ש דס"ל דע"י בדש"ע ובאיסורים שוים לענין זה]. וביאור בזה, דנאמנת כיון דאין דש"ע פחות משנים א"כ בעניני דש"ע ע"י אינו נאמן כלל, שהדבר בעלמו מלריך שנים, אלא דצע"י דש"ע כזה שהוא איתחזק, דלא חשיב דש"ע לענין זה א"כ בא לשנות דין ולהבליא דש"ע מחזקתו ע"י עדותו, דבזה הוא דאיתמר הלכתא דאין דש"ע פחות משנים, אבל עכ"פ כל מילתא דאיתחזק בדש"ע אין הש"א נאמן בו כלל אף שאין עלם העדות נגד האיתחזק, כיון דגוף הדבר הוא שמלריך שנים ולי"ב להאיתחזק אלא כדי ליתן על הדבר שם "דבר שצ"ע". משא"כ באיסורין דבעלם בענין ע"י נאמן באיסורין אפי' להחיר איסור דאיתחזק צ"ה איסורא, ורק דנגד האיתחזק אינו נאמן, מש"ה צע"י שחבא עלם העדות כנגד האיתחזק, הא לא"ה שפיר נאמן (להגרע"ש) אף דיואל היתר למילתא דאיתחזק צ"ה איסורא. ולפי"ז שוב ליק קושיות הגרע"א,

בא ממילא אם לא היה שום התחדשות אבל הכא מהכ"ה נדחת ראייה חדשה, ודו"ק.

* אית נראה בכוננת רבינו דקאי על עיקר דברי הש"ס דמדמי לה למחזיקין מאיסור לאיסור דאינו דמיון גמור, וביאורו נראה דהא דמחזיקין מאיסור לאיסור אינו אלא היכא דאיסור השני

דחרי גדרי גינה, ולא מציעה להגרש"ש דבגדה איכא חזקה טומאה פשוט דאי נדה הוי דבשביע דאינה נאמנת, משום דיומא נפ"מ לעברה אשך זה נגד חזקה טומאה ונמלא שמתירין דשביע בעדותה, ואש"ג דעלם עדותה על ה"ג ל"ה נגד איתחזק, אלא אפי' לפי ביאור האחרונים ה"ל דליכא חזקה טומאה כלל, מ"מ נגזי נתינת שם דבשביע שפיר מיקרי איתחזק אִיסורא, כיון דשביע עד השתא היתה עמאה וקיימא ועתה ספק אם נעברה, וממילא הוי זה בכלל אין דשביע פחות משנים ומשוי"ה אינה נאמנת, ודו"ק היטב בזה.

(ו) ולפ"י יש נדחות גם מש"כ הביב"ל, גבי הא דאיתא במהרי"ק דבדיו באיסורים מגרש את האיתחזק, דכיון דידי נשנית את החזקה השיב כאלו אין כחן איתחזק, וכתב הביב"ל (ח"ב סי' ל"ז) דלפ"י ה"ה בדשביע ובדיו הוי כלא איתחזק, ונפ"מ דלכפ"ס דש"א מבינן דבשביע ולא איתחזק ה"ה כשה"ג ע"א נאמן. ולדבריו ליתא, דאש"ג דידי מסלק את האיתחזק היינו רק דמסלק להסרון דש"א לא מבינן נגד איתחזק דהבא מבינן כיון שדידי להסיר את האיתחזק, אבל מליאות האיתחזק לא בעלה דחזקה מיכא איכא, וכיון דשביע החזקה קיימת שפיר הוי זה דבשביע, ובדשביע אין ע"א נאמן כלל, ודו"ק.

(ז) ועפ"י נדחה ג"כ מש"כ הגרש"א בסוגיון (וכן בתשובה שם) אהא דקאמר בגמ' ואפי' גר"מ דחייש למיעוטא סתם ספרי דדייני מייגמר גמירי וכו', והק' בגרש"א וכן הביב"ל (שם) דלכאורה לרצון נמי קשה דנימא סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ופלגא דהא איכא חזקה אשת איש, ותירצו עפ"י הפוסקים ה"ל דהא דש"א אי' בדשביע היינו דווקא נגד איתחזק, ואי נימא סמוך מיעוטא לחזקה אי' שוב ע"א נאמן דהוי כאלו ליכא חזקה דא"א להשתמש בהחזקה שני פעמים, וכיון דכבר הארבוה למיסמכא למיעוטא ולמחוי פלגא ופלגא שיב אי"א להשתמש בה לבטל נאמנות בע"א. ולדבריו אינו כן, דעד כאן ל"ש הך סברה אלא היכא דאנו צריכים לכה והוראת החזקה כדי לבטל נאמנות בע"א, בזה אמרי' דכיון דכבר הארכנו בהחזקה לדבר אי' שוב אי"א להשתמש בה לבטל כה בע"א, אבל הכא בדשביע אין חזקה צריכים לכה והוראת החזקה לבטל נאמנות בע"א, רק חז' צריכים דשביע בזה דאיתחזק ביה איסורא דכל"ז לא הוי בכלל דינא דאין דשביע פחות משנים, וכל כה"ג לא איכפ"ל מה דהארכנו לחזקה למיסמכא למיעוטא, דכיון דשביע איתא להאיתחזק שפיר הוי זה בכלל דינא דאין דשביע פחות משנים, דסוכ"ס כרי הוא מחזיר בעדותו אשה שהיתה בחזקה אשת איש. ופשוט.

ובאמת י"ל דאפי' באיסורים כה"ג שפיר חשיב נגד איתחזק ולא מבינן, דהא דש"א אינו נאמן נגד איתחזק אין הביאור דש"א לית ליה כח נאמנות נגד פסק ו"הוראת" החזקה ד"העמד דבר על חזקה" שסותרת לעדותו ומורה להעמיד על חזקה אש"א והע"א אומר שעתה אינה אש"א, דזה אינו סברה כלל וגם יש ראיות שאינו כן, אלא הביאור הוא דכ"ג סוג עדות כזו שכל נשנית דבר מחזקתו ולחדש דבר כנגד מה שהחזקן כן כשה"ג לא האמינתו תורה. ונמלא דאין אי' צריכים בזה נפסק ויוראת החזקה, אלא סגי במליאות החזקה בזה שמוחזקן כן עד פתח שהיתה אש"א, ממילא ל"ש לומר דכבר השתמשנו בכה החזקה למשוי"ה פלגא ופלגא דסוכ"ס אכתי עדותו היא נגד מה שהחזקן לנו עד פתח, ובכה"ג לא האמינה תורה לע"א. ודו"ק.

אך קוביא זו יש ליישב בסוגיון, בהקדס מש"כ בדור"ח (בתשובה יג.) דהא דש"א אינו נאמן נגד איתחזק היינו רק היכא דלא נולד לנו ספק כלל קודם עדותו דכה"ג אינו נאמן לשנות דבר שהיה מוחזק כן שאינו כן, אבל היכא דאיכא ספיקות לפנינו אלא דאל"י בחר חזקה מספיקא, בזה שפיר ע"א נאמן לברר הספיקות. וכבר כתבי דזה נסתר מסוגיון גבי גט, דאש"ג דאיכא גט לפנינו וספק אם נכתב לשמה או לא, אפי"ה אמרינן דהוי ע"א נגד איתחזק, ומוכה דכלל גווי ע"א אינו נאמן נגד איתחזק. ואגם נראה דכשה"ג דיש ספיקות דהוכחנו דגם בזה אין ע"א נאמן, י"ל דהגדר בזה הוא משום ד"הוראת" החזקה מבטל את הספיקות, דהחזקה מורה שחזיק שכן בדבר גם פתח, וממילא שוב הוי כמשיד נגד מה שהחזקן כן עד פתח, כיון דמלך מלך הספיקות לריך להעמיד הדבר על חזקהו ובעדותו הוא בל לשנות בדבר, אבל אי לאו הוראת החזקה לא היה תשיב דבר לחדש השתנות דברי הספק בפנינו וכסברה בגרש"א, ורק משום הוראת החזקה השיב בזה לחדש השתנות. והשתא בזה י"ל כסברה דש"א וביב"ל ה"ל דאיכא דהארכנו להוראת החזקה למיסמכא למיעוטא שוב אי"א להשתמש בה לבטל הספיקות וכיון דאיכא ספיקות שפיר ע"א נאמן.

אמנם כ"ז באיתחזק דאיסורין, אבל בדשביע כבר נהבאר דכיון דשביע חזקה מיכא איכא, ממילא הו"ל דשביע דאין ע"א נאמן ביה כלל. אכן בגרש"א וביב"ל נקטו וכן נקט הגרש"ש דהגדר דש"א אינו נאמן נגד איתחזק בדשביע דומה ממש להא דש"א אינו נאמן נגד איתחזק באיסורין [אלא ד"צ דלפ"י לכאורה ליכא נפ"מ לדינא בין דשביע לסתם איסורין, ולריך למלא נפקחות בזה], ומה"ט כתב הגרש"ש דגם לאחר גירושין נאמן לומר שהוא שליח כיון דאין עדותו על טעם הגירושין אלא על השליחות אשר זה ל"ה נגד איתחזק וכנ"ל. ולדבריו דנקטינן בדשביע דאיתחזק בכל ענין ע"א לא

אלא אח"כ לא מהימן דחשיב עדות דשביע וכשיטת מהרי"ט.

מהימן, נלמדך לומר דהא דכתב הרמב"ם דשליח הולכה מהימן על שליחותו אי"ז אלא קודם גירושין וקדושין

סימן ה

בענין ערעור הבעל ודין מענינו

משועבדים, ולענין הלוקח הרי פשיעא דלא מהניא כלל הודאתו ע"ז שיגזו ממנו אלא משום דהוא "בעל השער" מש"כ נאמן לקיימו וכרי הוא כשער מקי"ם שגזים בו גם ממשעבדי עכ"ל. והנה מש"כ דנאמן אף להכשירו ולקיימו הוא חידוש נוסף, דנאמא להבד דהשער מזויף הרי אינו בעל השער ואין כאן שער כלל ואיך יבא נאמן לומר דיש כאן שער ולאשוויי נפשיה לבעל השער, דילמא השער מזויף ואין הוא בעל השער וממילא לית ליה נאמנות על השער. גם מה שכוונה מההיא דב"מ יש לדון בזה עוצה ויבאר להלן סק"ה.

ג) עכ"פ לפוסלו שיטת הגר"ז דנאמן בחזרת ודאי מדין בעל השער, וכן נראה לכאורה לפרש בדברי הגר"א. דהנה בהגהת שו"ע אה"ע סי' מ"ב ס"ד איתא, מלא כתוב בשער פלוני קידש פלוני ועדים חתימים בו, כל זמן שאין השער מקי"ם אין לחוש לקידושין עכ"ל. [והיינו דאילו היה מקי"ם שפיר הוי שער כשר אף דאי"ז אלא שער ראוי על הקדושין, ומקורו מהרשב"א דס"ל דאיכא שער לראיה בלחוד אף בדשביע, ויעוי"ש בחלקת מחוקק וצ"ש שהביאו חולקים בזה]. ובביתאור הגר"א שם סק"כ כתב ע"ז וז"ל, כמש"כ מפיהם ולא מפי כתבם, וס"ל כדעת הר"מ שכל שאינו מקי"ם לאו כלום הוא עכ"ל, וכוונתו לתרץ בזה דלא יקשה כג"ל דאמאי אינה מקודשת בחזרת ודאי, תהיה לכה"פ ספק מקודשת, דמ"מ דלמא השער כשר ומידי ספיקא לא נפקא [ולא ס"ל כהר"מ כג"ל דמספיקא מוקמינן לה אחזקה], וע"ז כתב דכל שאינו מקי"ם אינו שער כלל והוי מפיהם ולא מפי כתבם ובהרמב"ם, והיינו לכאורה כמש"כ הגר"ז דזו הלכה מיוחדת בדיני שערות דבעל השער נאמן לפסול השער בחזרת ודאי, ומיירי הכא שהבעל מערער וטוען מזויף הוא [כמש"כ צביהגר"א להדיא] ולכתי כל זמן שלא נתקיים לאו כלום הוא ולא חיישי לקדושין כלל. דמש"כ הגר"א דהוי מפי כתבם, היינו דלא תימא דליכא עכ"פ מדין עדות גרידא וע"ז ודאי דליכא נאמנות דבעל השער לפוסלו, דעל נאמנותם בחזרת עדים גרידא לא הוי בעלים, וע"ז כתב דהוי מפי כתבם, דהיינו דאין נאמנות השער מדין עדות בכתב גרידא דבזה איכא חסרון דמפי כתבם, אלא דהוי נאמנות מיוחדת מדין שער וע"ז מהני

ה) בר"מ פ"ז מגירושין ה"ב. בא הבעל וטרער ואמר לא גרשתיך משולם וגט שהוצא לה מזויף הוא יתקיים בחזרתו, ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו כלל תלא וכולד ממזר שהרי אינה מגורשת, אבד הגט הר"ז מגורשת עכ"ל. [וקצת צ"כ מש"כ "ולא נודעו עדיו כללי, ובנתיבות סי' מ"ו כתב דדווקא הוא, דאי נודעו עדיו ישתנה דין, אך קשה דבה"ז שם כתב הרמב"ם ג"כ דין זה ולא הזכיר שלא נודעו עדיו, וכן בפ"ב ה"ג לא הוסיף הרמב"ם זה, ומוכח דמש"כ כאן דלא נודעו עדיו לאו דווקא הוא]. ובהר"מ ביאר העשם דרישא דאינה מגורשת בחזרת ודאי, משום דמוקמינן לה אחזקה אש"א, אבל כשאבד הויא ספק מגורשת דילמא אי היה גט קיים הוה מתקיים בחזרתו. וביאור דבריו נראה, דנאמא כיון דאיכא נתינת גט בפנינו הרי הגט מרעא להחזקה אש"א, אלא דרישא כיון שהגט קיים ואפשר לקיימו ולא מלאו עדים לקיימו מוכח קצת דהגט מזויף, ומהניא הך סברא לבעל הריעותא ושוב מוקמינן לה אחזקה אש"א, משא"כ באבד דליכא מה דיבעל להריעותא דהגט בפנינו. ונמלא לפ"ז דהגט עממו אינו אלא ספק פסול, אלא דמספיקא מוקמינן לה לאיתא אחזקה ונקטינן דאינה מגורשת.

ז) אמנם צחי' מרן ר"יז הלוי כתב דהגט ודאי פסול ח"ל, דהנה בנאמא מה דבעל נאמן לערער ולומר שהשער פסול אינו משום דהוא בע"ד, וכמציאר בר"ן ריש גיטין דהבעל לאו בע"ד הוא, שאין האשה ממונו של בעל, אלא יסוד הדבר הוא משום דהוא "בעל השער" ומש"כ יש לו נאמנות בהשער בין להכשירו בין לפוסלו, וכמש"כ הר"מ דאם טען הבעל ואמר לא כתבתי שער זה דהגט בעל ואין כאן משום עדים החתומים על השער נעשה כמו שנחקרה עדותן צ"ד, ואם לא היה זה דין מסוים כה"ל שערות דבעל השער נאמן לערער עליו ולפוסלו מחזרת שער, רק משום טענת צע"ד קאתינן עליה להריכו קיום, אי"כ גם בלא קיום מידי ספיקא עכ"פ לא נפיק ולמא בעל לגמרי עכ"ל.

עוד שם הוכיח דהוי נאמנות מיוחדת של בעל השער בין לפוסלו בין להכשירו ח"ל, וכן הרי מבאר צ"מ (עב.) דמודח בשער שכתבו אי"ל לקיימו וגובה מנכסים